

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У ПРАЦЯХ
ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ

Реферативний огляд

Частина 1. Напрацювання українських дослідників

КИЇВ 2021

*Рекомендовано до друку (опублікування в Електронній бібліотеці НАПН України)
вченою радою Інституту інформаційних технологій і засобів навчання
НАПН України (протокол № 10 від 28.10.2021 р.)*

Укладачі: Биков В. Ю., Гуржій А. М., Буров О. Ю., Яцишин А. В.,
Пінчук О. П., Лупаренко Л. А., Кохан О. В., Полященко І. М.

Енциклопедичні дослідження у працях вітчизняних і зарубіжних вчених: реферативний огляд. Ч. 1. Напрацювання українських дослідників / В. Ю. Биков та ін.; за заг. ред. Л. А. Лупаренко. Київ : ПТЗН НАПН України, 2021. 38 с.

У реферативному огляді подано стислий виклад змісту вітчизняних наукових джерел (монографій, авторефератів дисертацій, посібників, збірників наукових праць, методичних рекомендацій, інших книжкових видань та статей у періодичних виданнях) що висвітлюють питання історії розвитку енциклопедистики, а також розгортання і підтримування окремих енциклопедичних проєктів.

У результаті фактографічного аналізу праць, представлених в репозитаріях Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Інституту енциклопедичних досліджень НАН України і Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво», авторами відібрані джерела, що можуть слугувати підґрунтям розкриття теми наукового дослідження «Проектування і технологічне забезпечення функціонування відкритої Інтернет-платформи «Українська електронна енциклопедія освіти» (ДР №0121U108134, 2021–2023 р.) Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України.

Реферативний огляд виконано для орієнтування широкого кола зацікавлених осіб (дослідників, вчителів, студентів) в інформаційних потоках щодо використання енциклопедичних видань. Він може бути використаний в наукових установах і закладах вищої освіти у ході проведення наукових досліджень; перепідготовки і підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників; підготовки студентів-магістрів і здобувачів наукових ступенів.

РОЗДІЛ 1. МОНОГРАФІЇ, ПОСІБНИКИ, ЗБІРНИКИ, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ІНШІ КНИЖКОВІ ВИДАННЯ

Монографії

Борчук С. М. Українська енциклопедична традиція ХХ ст.: проекти, виконавці, перспективи дослідження : монографія. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. 603 с.

З'ясовано стан вивчення проблеми української енциклопедичної традиції ХХ ст. у вітчизняній і закордонній історіографії. Простежено історію світової та вітчизняної енциклопедичної справи домодерної доби. Проаналізовано обставини, коло ініціаторів і авторів першого вітчизняного енциклопедичного проекту новітнього часу - чотири томної енциклопедії "Украинский народ в его прошлом и настоящем". З'ясовано обставини, особливості підготовки та склад співробітників незавершених енциклопедичних проектів УАН - ВУАН 1919 - 1934 рр. - "Біографічного словника діячів України" та "Енциклопедичного словника". Розкрито мотивацію виникнення в 1927 р. задуму багатотомної республіканської "Української Радянської Енциклопедії". Вивчено передумови, склад учасників та обставини праці над другим незавершеним проектом багатотомної "Української Радянської Енциклопедії" 1944 - 1947 рр. Досліджено перебіг підготовки вітчизняних енциклопедичних видань поза теренами УРСР/СРСР на прикладі "Української Загальної енциклопедії" та "Енциклопедії українознавства". Проаналізовано особливості роботи над 17-томною "Українською Радянською енциклопедією" 1957 - 1965 рр. - першим успішним республіканським енциклопедичним проектом. Показано специфіку підготовки галузевих вітчизняних енциклопедій - "Історії міст і сіл Української РСР" у 26-ти томах і чотири томної "Радянської енциклопедії історії України".

Енциклопедичні видання в сучасному інформаційному просторі: колективна монографія / За ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. 312 с.

Для сучасного інформаційного суспільства характерними є зростання швидкості обміну інформацією та тенденція до щільного по'єднання подій та інформації. Зміна характеру комунікації, здешевлення й прискорення процесу взаємодії, що стало наслідком бурхливого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, оприявнило проблему пошуку нових засобів та форм поширення довідкових відомостей, які швидко, без технічних затримок уможливають опрацювання й надання споживачеві великого обсягу фактичного матеріалу. За цих обставин все більшої популярності набувають інтернет-енциклопедії та електронні видання довідково-енциклопедичного характеру. У розділах колективного видання вміщено інформацію з історії вітчизняної енциклопедистики, засади створення електронних енциклопедій та е-ВУЕ, критерії відбору та категоризації гасел, принципи проектування ефективного енциклопедичного порталу тощо. Видання орієнтоване на науковців, видавців, усіх, хто цікавиться енциклопедистикою та процесом укладання енциклопедій.

Енциклопедичні проекти – чинники національного поступу : монографія / За ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2020. – 336 с.

У монографії висвітлені проблеми розроблення та реалізації енциклопедичних проєктів в умовах інформатизації суспільства. Представлено результати останніх досліджень, присвячених концептуальним підходам, проектуванню, застосуванню видавничої аналітики, засобів семантичного пошуку та навігації, критеріям видавничої культури сучасних енциклопедій, перспективним енциклопедичним проєктам тощо. До окремого розділу ввійшли розвідки про українських енциклопедистів, що спричинилися до творення інтелектуальної традиції: І. Раковського, В. Кубійовича, Є. Онацького, М. Бажана, М. Поповича. Книга буде в пригоді науковцям, викладачам і студентам, видавцям, а також усім, хто цікавиться енциклопедистикою.

Енциклопедії як глокальні медії: колективна монографія / За ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. Київ : ДІА, 2020. – 304 с.

У пропонованій монографії, підготовленій колективом авторів різних установ, представниками різних міст, але об'єднаних прагненням долучитися до обговорення проблем енциклопедистики, різнопланово розглянуто питання історії енциклопедистики, біографіки / біографістики на сторінках енциклопедій, формування контенту, принципів та критеріїв науково-інформаційного наповнення сучасних: енциклопедій, особливості регіональних енциклопедій, здобутки, проблеми та перспективи вітчизняної енциклопедистики в умовах глобалізації-глокалізації тощо. Видання розраховане на науковців, фахівців, всіх, хто цікавиться питаннями енциклопедистики.

З лабораторії творення «Енциклопедії українознавства» / ред. М. Г. Железняк. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 018. 352 с. DOI: <https://doi.org/10.37068/b/9789660286665>

Дослідження присвячено вивченню досвіду підготовки «Енциклопедії українознавства» – фундаментальної праці української енциклопедистики й водночас важливої складової національної культурної спадщини. У книзі представлено архівні матеріали, що свідчать про організацію роботи редакції «Енциклопедії українознавства» впродовж 1948–1985 років. Окрім цього, схарактеризовано «Енциклопедію українознавства» як окрему віху в українській енциклопедистиці; окреслено її як об'єкт наукових досліджень і джерельну базу для студій. Для науковців, студентів, усіх, хто цікавиться історією української енциклопедичної справи й книговидання.

Традиції та сучасні концепти енциклопедичної справи в Україні: колективна монографія / За ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2018. – 280 с.

У пропонованій монографії, підготовленій колективом авторів різних установ, представниками різних міст, але об'єднаних прагненням долучитися до обговорення проблем енциклопедистики, порушено низку питань: витоки й традиції енциклопедистики в Україні, теоретичні та практичні аспекти видавничої культури енциклопедії, розвиток галузевих знань та концептуалізація енциклопедичного контенту, інформаційні та маркетингові технології в створенні сучасних енциклопедій. Чільне місце посідають засадничі принципи підготовки енциклопедій, питання оформлення, конструкції, критерії добору гасел широкого спектру напрямів досліджень, стилістичних особливостей енциклопедичних видань, змістового наповнення, створення електронних енциклопедій, унікальності проєкту «Великої української енциклопедії», що розробляється в друкованій і електронній версіях тощо. Видання орієнтоване на науковців, видавців, усіх, хто цікавиться енциклопедистикою та процесом укладання енциклопедій.

Українська електронна енциклопедистика в соціогуманітарному вимірі / М. Г. Железняк та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. 196 с. DOI: <https://doi.org/10.37068/b/9789660296770>

Монографію присвячено питанням цифровізованої енциклопедистики у світлі сучасних соціогуманітарних досліджень. У книзі подано історію становлення і поширення електронних енциклопедій в Україні та світі, з'ясовано їхні характерні особливості, простежено взаємозв'язок із паперовими енциклопедичними виданнями. Певне місце в монографії займає аналіз електронної версії «Енциклопедії Сучасної України» та сучасних національних онлайн-енциклопедій зарубіжжя.

Українські енциклопедії: типологія, стиль, функції. / Т. І. Березюк та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. 150 с. DOI: <https://doi.org/10.37068/b/9789660287075>

Монографію присвячено актуальним проблемам української енциклопедистики – типології українських енциклопедичних видань та їхнім функціональним і жанрово-стильовим особливостям. У дослідженні розглянуто енциклопедії як жанр довідкової літератури, окреслено їхні функції, типологічні ознаки; проаналізовано класифікації енциклопедичних видань; схарактеризовано особливості стилю енциклопедичних статей та енциклопедій загалом. Для науковців, працівників видавництва довідкової літератури та всіх, хто цікавиться питаннями енциклопедистики й книговидавництва.

Посібники

Методичні засади створення паперових і електронних енциклопедичних видань / Т. І. Березюк та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2015. 252 с.

Книгу призначено для надання методичної допомоги в практичній діяльності укладачів паперових і електронних енциклопедій. Охоплено різні методичні аспекти підготовки енциклопедій – від принципів укладання словника, вироблення схем подання матеріалу, створення баз даних енциклопедичних статей та іконографії до особливостей їх верстки для паперових чи електронних видань. Для укладачів енциклопедично-довідкової літератури, науковців.

Черниш Н. І. Нариси з історії світової енциклопедичної справи : навч. посіб. Київ: Наша культура і наука, 2009. 212 с.

Розглянуто основні етапи становлення та розвитку енциклопедичної справи у світі. Подано інформацію про найавторитетніші енциклопедії різних країн - "Британіку", "Американу", "Большую Советскую энциклопедию", "Большую Российскую энциклопедию", оригінальні довідкові праці видавничих фірм "Ларусс" і "Ф. А. Брокгауз". Висвітлено історію їх створення, виокремлено та проаналізовано характерні риси структури та змісту, які вирізняють ці видання у масиві аналогічних довідників. Значну увагу приділено досвіду, накопиченому видавничими колективами, що може прислужитися українським видавцям під час опрацювання та видання нових національних довідкових праць.

Методичні рекомендації

Редакторська підготовка текстів е-ВУЕ – портальної версії «Великої української енциклопедії» : методичні рекомендації / за ред. д. і. н., проф. Киридон А. М.; відп. за

вип. д. н. соц. ком. Крайнікова Т. С. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. 124 с.

Методичні рекомендації містять теоретичні та практичні засади редакційного стилю е-ВУЕ – електронної «Великої української енциклопедії». Описано концептуальну модель та змістову структуру е-ВУЕ, засоби пошуку інформації на порталі, мовностилістичні особливості енциклопедичної статті, викладено вимоги до складання тексту, оформлення списку літератури, а також основні скорочення, вживані в е-ВУЕ. Основний контент методичних рекомендацій становлять схеми статей за галузями знань – типові плани, відповідно до яких рубрикуються статті е-ВУЕ. Книжку завершують приклади статей та короткий глосарій. Видання стане в пригоді авторам, редакторам, коректорам, дизайнерам, рецензентам, що залучені до реалізації проекту е-ВУЕ, а також усім, хто цікавиться сучасною енциклопедистикою.

Черниш Н. І. Українська енциклопедична справа: історія розвитку, теоретичні засади підготовки видань : методичні рекомендації Львів : Фенікс, 1998. 91 с.

Розглянуто основні історичні етапи становлення та розвитку української енциклопедичної справи від найдавніших видань до сучасних енциклопедій. Висвітлено участь видатних діячів української культури - І.Франка, М.Грушевського, В.Кубійовича, М.Бажана у створенні та виданні національних довідників. Викладено теоретичні відомості щодо методичних аспектів підготовки енциклопедій, зокрема, розробки словника, підвищення культури видань. Сформульовані конкретні рекомендації редакторам, що стосуються опрацювання енциклопедичних матеріалів (вибору назв статей, формулювання визначень, укладання списків літератури та ін.).

Збірники

Енциклопедичний контент і виклики сучасного світу: Збірник матеріалів наукової конференції (30 жовтня 2019 р., м. Київ) / За ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2019. 112 с

У пропонованому збірнику представлено повідомлення учасників наукової конференції «Енциклопедичний контент і виклики сучасного світу». Учасники конференції увиразнили питання історичного розвитку енциклопедистики, засадничі принципи підготовки енциклопедій, змістового наповнення, оформлення, конструкції, понятійно-категоріального апарату, критерії добору гасел, широкий спектр напрямів досліджень, стилістичних особливостей енциклопедичних видань тощо. Оприлюднені матеріали оприявнюють розмаїття проблем у царині енциклопедистики й спонукають до подальших дискусій. Видання стане в нагоді фахівцям, науковцям, аспірантам, усім небайдужим до енциклопедистики.

Матеріали Другої міжнародної наукової конференції “Українська енциклопедистика” (17 червня 2011 року, Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України). Київ, 2014. 112 с. URL:<https://ue.encyclopedia.kyiv.ua/year/2011/proceedings-2011/>

Збірник містить доповіді учасників Другої міжнародної наукової конференції «Українська енциклопедистика», яка відбулася 17 червня 2011 року в Києві під егідою Інституту енциклопедичних досліджень Національної академії наук України та Наукового товариства ім. Шевченка в Європі. У доповідях обговорено питання розвитку регіональної енциклопедистики, методологічні проблеми, що постають перед укладачами під час підготовки енциклопедичних видань різних типів в Україні й за

кордоном. У центрі уваги доповідачів – з'ясування ролі й місця енциклопедії в житті сучасного суспільства, її інформаційно-довідковій, науково-освітній й культурній функції.

Матеріали П'ятої міжнародної наукової конференції “Українська енциклопедистика” (27 листопада – 1 грудня 2017 року, Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України). Київ, 2017. 112 с. URL: https://ue.encyclopedia.kyiv.ua/wp-content/uploads/2021/01/10.37068_ue.2017.7_full_text.pdf

Видання вміщує доповіді учасників П'ятої міжнародної наукової конференції “Українська енциклопедистика” (Київ, 27 листопада – 1 грудня 2017 року), присвячені актуальним питанням сучасної української регіональної енциклопедистики. Висвітлено основні проблеми, що стосуються регіональних енциклопедій; представлено опис окремих із них, які з'явилися в останні роки. Автори досліджень порушили теоретичні й практичні питання створення регіональних енциклопедій, поділилися власним досвідом їх підготовки.

Матеріали Третьої міжнародної наукової конференції “Українська енциклопедистика” (22-23 жовтня 2013 року, Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України). Київ, 2014. 282 с. URL:<https://ue.encyclopedia.kyiv.ua/year/2013/proceedings-2013/>

Збірник містить доповіді учасників Третьої міжнародної наукової конференції «Українська енциклопедистика», яка відбулася 22–23 жовтня 2013 року в Києві й організована Інститутом енциклопедичних досліджень НАН України та Науковим товариством імені Шевченка у рамках VIII Міжнародного конгресу українців. У доповідях обговорено широке коло питань енциклопедистики, зокрема напрями й перспективи розвитку енциклопедичної справи в Україні та за кордоном, питання методики і методології створення енциклопедичних видань різних типів. У виступах учасників Круглого столу «Діячі академічної науки та їхній внесок у книжну культуру», засідання якого відбулося в рамках конференції, висвітлено питання про започаткування спільного проекту науковців трьох країн – Білорусі, Росії та України.

«Традиції та новації в світовій енциклопедистиці»: Збірник матеріалів наукової конференції (16 листопада 2020 р., м. Київ) / За ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2020. 128 с.

У пропонованому збірнику представлено наукові повідомлення учасників наукової конференції «Традиції та новації в світовій енциклопедистиці». Учасники конференції увиразнили питання історичного розвитку енциклопедистики, засадничі принципи підготовки енциклопедій, змістового наповнення, оформлення понятійно-категоріального апарату, критерій добору гасел, широкий спектр напрямів досліджень, стилістичних особливостей та мовленнєвої культури енциклопедичних видань тощо. Оприлюднені матеріали виступів учасників наукової конференції оприявнюють розмаїття проблем у царині енциклопедистики й спонукають до подальших дискусій.

Українські електронні та паперові енциклопедичні видання: основні здобутки і перспективи / Т. І. Березюк та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2015. 252 с.

Збірник наукових праць присвячено питанням української енциклопедистики. Зокрема, проаналізовано українські енциклопедичні видання, схарактеризовано здобутки енциклопедичної справи в державі, зазначено сучасні тенденції й перспективи її розвитку, розкрито лабораторію творення окремих українських енциклопедичних

видань на прикладі Енциклопедії Українознавства та Енциклопедії Сучасної України. Для науковців, видавців, всіх, хто цікавиться українською енциклопедичною справою.

Енциклопедії

Енциклопедія освіти / ред.: В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

Вперше в Україні у вітчизняній довідниково-аналітичній праці висвітлено проблеми теорії, історії та практики української освіти, походження понятійно-термінологічних основ педагогічної та психологічної наук. Розглянуто фундаментальні питання розвитку сфери освіти, педагогіки як науки, педагогічної психології, понятійно-термінологічного апарату сучасної освіти. Наведено інформацію про видатних діячів педагогічної та психологічної наук, організаторів освіти з висвітленням їх педагогічної спадщини й освітньої діяльності, визначні навчальні заклади України, розвиток сучасних освітніх систем розвинених країн світу. Розкрито найважливіші аспекти надбань суміжних наук (філософії, культурології, мистецтва, фізіології, соціології, економіки, екології), пов'язаних зі сферою освіти.

Енциклопедія освіти / Національна академія педагогічних наук України; [гол. ред. В.Г. Кремень; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов; відп. наук. секр. С. О. Сисосва]; 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.

Друге видання «Енциклопедії освіти», присвячене 30-річчю незалежності України, істотно розширює і доповнює попереднє видання 2008 року. Це довідкове видання містить близько 1500 статей, в яких висвітлено проблеми історії, теорії і практики української освіти, поняттєво-термінологічний апарат педагогічної й психологічної наук; нормативно-правову базу освіти незалежної України; сучасні освітні парадигми та концепції; принципи організації освітнього процесу у закладах освіти різних рівнів і типів; особливості зарубіжних систем освіти; персоніфіковану інформацію про педагогів і громадських діячів, котрі сприяли розвитку освіти в Україні; інформацію про суміжні галузі науки, що мають вагоме значення для розвитку освітніх наук й ін. Видання адресоване вченим, учителям, викладачам, вихователям закладів освіти різних рівнів, психологам, соціальним працівникам, управлінцям, здобувачам освіти, батькам, широкому загалу українського суспільства, міжнародної спільноти, української діаспори, усім, хто цікавиться питаннями навчання, виховання і розвитку особистості.

Автореферати дисертацій

Каліберда О. О. Енциклопедизм як різнорівневий складник англомовних тлумачних словників : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2013. 20 с.

Проведено комплексний аналіз англомовної енциклопедичної та лінгвістичної лексикографії. Вперше розкрито спільні тенденції розвитку західноєвропейської енциклопедичної та англомовної лінгвістичної лексикографії, структурні рівні тлумачних словників англійської мови досліджено в кореляції з енциклопедичною лексикографією. Визначено наскрізну природу процесу енциклопедизації, оскільки енциклопедичне структурування інформаційного поля охоплює всі рівні тлумачного словника англійської мови. З'ясовано принципи фіксації енциклопедичних даних на рівні мега-, макро-, медіо- та мікроструктури. Уточнено сутність понять "паравербальний компонент дефініції" та "гіподефініція". Показано, що енциклопедичним і тлумачним словникам притаманні спільні функції: навчальна, систематизувальна, наукова, інформативно-довідкова, культурологічна, комунікативна, нормативна, лінгвістичного забезпечення інформаційних систем і термінологічного обслуговування мовних фахівців у різних галузях. У сучасній

західноєвропейській лексикографії словник розглядається як утилітарний продукт і його функції детермінуються профілем потенційного користувача та типологією ситуацій користування. Отже всі словники за своїми функціями розподіляються на ті, що презентують певні знання (енциклопедичні словники), забезпечують процес успішної комунікації (лінгвістичні словники) чи поєднують обидві функції. Енциклопедизм англословних тлумачних словників свідчить про зміну стратегій кодифікації, збереження, відображення та трансляції інформації. Будь-який словник є не тільки фіксатором наявного корпусу мовних ресурсів, але й статичним утіленням динамічних процесів зміни шляхів мапування дійсності колективною мовною свідомістю на кожному конкретному етапі розвитку лінгвокультури.

Корсак К. В. Соціально-філософський аналіз тенденцій розвитку тріади "людина - суспільство - освіта" на початку XXI століття: автореф. дис. ... д-ра філософ. наук: 09.00.10. Київ, 2006. 36 с.

Проаналізовано стан, тенденції змін і перспективи розвитку тріади "людина - суспільство - освіта (ЛСО)" з метою створення нових загальних філософських, соціальних та освітніх підходів до формування світобачення, наносвідомості, продуктивної компетентності громадян України XXI ст. Виявлено і досліджено понад 60 визначних явищ у сучасній еволюції ЛСО, зокрема, людина "природна", людина в соціально-суспільному вимірі, організація й умови стійкого розвитку соціуму, модернізація засад виробництва і життєдіяльності, оборона і національна безпека, розвиток науково-виробничого комплексу, освіта і культура та зміни діяльності навчально-виховного комплексу під час побудови суспільства знань. Доведено, що за сучасних умов в Україні успішною може бути лише законодавчо-демократична модель освітніх реформ. Розвинуто теорію освітньо-компаративістичних досліджень і запропоновано авторський курс з порівняльної педагогіки. Створено Світову енциклопедію освіти і розпочато роботу над україномовною версією Європейського освітнього тезаурусу. Досліджено стан і тенденції змін у викладанні точних наук. Викладено концепцію програми фізики у 12-річній школі з урахуванням розвитку нано-піко- і фемтонаук. Представлено авторську інноваційну й інтегральну дисципліну "Природознавство - XXI".

Петухова Л. Є. Теоретико-методичні засади формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2009. 40 с.

Обґрунтовано теоретико-методичні концептуальні засади формування інформатичних компетентностей у ВНЗ. Науково обґрунтовано суть і структуру феномену "інформатичні компетентності майбутнього вчителя початкових класів". Визначено організаційно-педагогічні умови, критерії оцінювання (обсяг знань, практичні вміння, сформованість мотивації, рефлексію), компоненти (мотиваційний, змістовий, процесуально-діяльнісний, рефлексивний) інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів і рівні їх сформованості (ознайомлювальний, базовий, стандартизований, репродуктивно-пошуковий, продуктивний), а також різновиди інформатичних компетентностей (інформатично-збиральну, інформатично-перетворювальну, інформатично-зберігальну, інформатично-презентувальну, інформатично-мережеву). Запропоновано нову дидактичну модель формування інформатичних компетентностей на матеріалі курсу "Історія педагогіки" на базі інтеграції традиційних та інформаційно-комунікаційних форм і методів навчання. Вперше розроблено програмний продукт "Web-мультимедіа енциклопедія "Історія педагогіки", апробований під час проведення циклу лекційних, семінарських занять і самостійної роботи студентів за підтримки Wi-Fi-технології, яка забезпечила вільний доступ до мережі Інтернет.

Петріашвілі Г. Г. Інформаційна технологія ієрархічних систем створення книжково-журнальних видань з селективною підбіркою: автореф. дис. ... д-ра техн. наук: 05.13.06. Львів, 2010. 40 с.

Вирішено проблему розробки інформаційної технології створення ієрархічних систем (ІС) функціонування (проектування, виробництва й експлуатації) книжково-журнальних видань (КЖВ) з селективною підбіркою. Розроблено структурно-ієрархічну схему системи функціонування книжково-журнальної продукції (SFK), цикл функціонування КЖВ з оновленням його інформаційного наповнення. Обґрунтовано методи побудови логіко-математичних моделей процесів функціонування КЖВ. Описано структурну схему системи управління SFK і логічні формули базових схем реалізації процесів у даній системі. Визначено базові інформаційні компоненти, зокрема, інформаційні моделі наочної області (НО), семантичну енциклопедію, систему правил перетворення інформаційних складових (ІС) НО, засоби породження текстових фрагментів системи, та систему засобів аналізу ІС компонент. Проведено комплексні дослідження процесів різання блоків, на підставі яких оптимізовано параметри коливань віброножів і висвітлено ефективність їх застосування. Визначено стійкість клейових з'єднань КЖВ до змін температурних умов зовнішнього середовища. Розроблено інформаційну технологію ІС створення КЖВ з селективною підбіркою, нові способи реалізації спеціалізованих технологічних процесів, ІС управління процесів виробництва і функціонування КЖВ зі змінним інформаційним наповненням.

Стеценко Г. В. Методика використання освітніх веб-ресурсів у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 17 с.

Науково обґрунтовано методику використання освітніх веб-ресурсів у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики, орієнтовану на вирішення таких завдань, як впровадження сучасних веб-технологій у сферу освіти, активізація навчально-пізнавальної та самостійної діяльності студентів, підвищення рівня їх навчальних досягнень і покращення професійної підготовки, формування інформаційної культури. Уточнено сутність поняття "освітній веб-ресурс". Запропоновано класифікацію освітніх веб-ресурсів. Розроблено спецкурс "Методика використання та проектування освітніх веб-ресурсів", наведено методичні рекомендації щодо проведення лабораторних робіт. Обґрунтовано зміст практики зі створення мультимедійних освітніх проектів. З метою підтримки спецкурсу розроблено сайт "Освітні веб-ресурси" та локальну вікі-енциклопедію. Визначено особливості, найбільш адекватні форми, методи та засоби навчання. Запропоновано систему вивчення теоретичного матеріалу та проведення лабораторних робіт. Експериментально підтверджено ефективність запропонованої методики використання освітніх веб-ресурсів у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики.

РОЗДІЛ 2. СТАТТІ У НАУКОВИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ

Альшева А. О. Німецька енциклопедична стаття у вигляді електронного гіпертексту: перекладацькі труднощі. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна.* 2014. № 45. С. 187-190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2014_45_57

У статті розглядається актуальна перекладознавча проблема – переклад електронних гіпертекстів. За основу взяті німецькомовні енциклопедичні статті вільної он-лайн енциклопедії Вікіпедія.

Андон П. І., Рогушина Ю. В., Гришанова І. Ю., Резніченко В. А., Киридон А. М., Арістова А. В., Тищенко А. О. Досвід використання семантичних технологій для створення інтелектуальних ВЕБ-енциклопедій (на прикладі розробки порталу Е-ВУЕ). *Проблеми програмування.* 2020. № 2-3. С. 246-258. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Progr_2020_2-3_26

Розглянуто концепцію розробки Великої української енциклопедії (ВУЕ), проаналізовано основні переваги, які надає створення її портальної версії е-ВУЕ. Для обґрунтування вибору технологічної платформи для побудови такого порталу автори роботи детально розглянули ідею та мету проекту, специфіку подання інформації в е-ВУЕ (типи та обсяг контенту, засоби його структурування, відношення між окремими елементами, бізнес-процеси публікації статей, вимоги до дизайну), оцінили доцільність використання Wiki-технології, а саме – можливості та обмеження використання MediaWiki. Аналіз основних технологічних складових портальної версії е-ВУЕ дозволив запропонувати напрямки розширення функціоналу е-ВУЕ на основі застосування сучасних засобів керування знаннями та форматів їх інтеперабельного подання. Також враховано проблеми захисту інформації та визначення прав доступу до різних елементів контенту. Для розробки портальної версії Великої української енциклопедії виникає потреба у застосуванні сучасних інтелектуальних Web-технологій, які мають забезпечити можливість подання та аналізу складної системи знань. Це обумовлює необхідність в дослідженні сучасних Web-технологій та співставлення їх можливостей та виразності зі специфічними вимогами, що впливають з концепції е-ВУЕ. Пропонується розробити розширення таких відкритих програмних засобів з використанням онтологічного аналізу та стандартів Semantic Web, обґрунтовуються основні напрямки такого семантичного розширення та переваги, які надає їх використання. З точки зору концепції Semantic Web е-ВУЕ можна розглядати як розподілену БЗ, яку можуть використовувати як люди, так і інтелектуальні програми. Нами були виділені типові інформаційні об'єкти, характерні для ВУЕ, визначено їх характерні ознаки та приклади. Ця інформація формально представлена у вигляді Wiki-онтології е-ВУЕ. Основні принципи організації БЗ е-ВУЕ, яка базується на застосуванні категорій Wiki та семантичних властивостей Semantic MediaWiki, дозволяють відобразити відношення та характеристики типових інформаційних об'єктів, які представлені в е-ВУЕ. Використання цих характеристик забезпечує виконання пошукових запитів на семантичному рівні, дозволяє вдосконалити навігацію між елементами порталу та інтегрувати відомості з різних сторінок

Антикуз О. В. "Віртуальна фізична енциклопедія". *Комп'ютер у школі та сім'ї.* 2010. № 5. С. 18-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2010_5_8

Проект «Віртуальна фізична енциклопедія» розрахований на учнів 7–11-их класів. Участь у проекті дозволяє учням сформувати експериментальні навички, розвинути їхнє креативне мислення, розширити знання з обраних тем, розвинути пізнавальний

інтерес до вивчення фізики, сформувати навички використання різноманітних комп'ютерних програм для уявлення результатів роботи над проектом.

Антоненко С. До питання розроблення електронної енциклопедії законодавства України *Правова інформатика*. 2009. № 4. С. 53-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pinform_2009_4_10

Щодо аналізу передумов створення електронної енциклопедії законодавства України. Розглядаються принципи її побудови, реалізаційна модель та етапи її розроблення. Окрема увага приділяється сумісності технологій збирання, зберігання та поширення інформації з іншими підсистемами електронного суспільства, зокрема електронного парламенту України та електронного урядування.

Березюк Т.І., Іщенко О.С., Пилипчук Р.В., Савченко О.В., Фещенко Н.М., Шушківський А.І. Здобутки української енциклопедистики: коротка характеристика найважливіших видань. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. 2015. № 12. С. 9-114.

Відповідно до представленого огляду енциклопедичних видань — власне енциклопедій різного типу, енциклопедичних словників, довідників — можна констатувати, що українська енциклопедистика успішно розвивається. Навіть більше того, Україна переживає своєрідний енциклопедичний бум. Перелік енциклопедій, про які йдеться в цьому огляді, не є вичерпним. Оглянуто лише ті видання, які створено науковими колективами, передусім академічними, і які набули популярності серед читацької аудиторії. Таким чином, аналізовані вище енциклопедії показують широту палітри української енциклопедистики.

Бєсєднє Л. Л., Проценко В. А. Лінгвістичні аспекти розроблення електронної енциклопедії законодавства України *Правова інформатика*. 2010. № 3. С. 75-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pinform_2010_3_14

Щодо організації електронної енциклопедії, особливостей мови права та принципів формування текстоорієнтованого термінологічного словника.

Білецький В., Гайко Г. Галузева енциклопедія як важливий етап розвитку наукової дисципліни та її терміносистеми (на прикладі циклу праць із гірництва й геології "Гірнична енциклопедія"). *Енциклопедичний вісник України*. 2018. Ч. 10. С. 31-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/entsvuk_2018_10_5

На прикладі циклу праць «Гірнична енциклопедія» показано особливості розвитку окремих наукових дисциплін – гірництва, геології; передусім їх фахового термінологічного забезпечення. Стаття характеризує «Гірничу енциклопедію», її актуальність для технічної освіти в Україні, інтеграції загалом вітчизняної вищої освіти в європейський та світовий освітній простір.

Богданьок Я. В. Досвід опрацювання енциклопедичного видання на прикладі "Енциклопедії історії України". *Поліграфія і видавнича справа*. 2008. № 1. С. 29-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2008_1_9

Розглядається система опрацювання енциклопедичних видань. Аналізуються послідовність викладу матеріалу та особливості організації редагування. Пропонується чіткий стиль викладу матеріалу в енциклопедичних статтях.

Бойко Ю. О. Енциклопедія Сучасної України – основний науковий проект Інституту енциклопедичних досліджень НАН України. *Гілея: науковий вісник*. 2016. № 111. С. 96-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_111_24

Висвітлено ідею зародження, створення та процес видання Енциклопедії Сучасної України, яка є головним науковим проектом Інституту енциклопедичних досліджень Національної академії наук України. Розкрито критерії відбору та включення статей до Енциклопедії Сучасної України. Відображено специфіку наповнення томів енциклопедії та її тематичні блоки.

Болтівець С. І. До питання створення національної довідкової служби енциклопедично-освітнього спрямування. *Енциклопедичний вісник України*. 2019. Ч. 11. С. 31–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/entsvuk_2019_11_6

Стаття висвітлює питання необхідності створення національної довідкової служби, що функціонувала б у вигляді безкоштовної телефонної лінії і, можливо, базувалася б на основі сучасних українських енциклопедичних ресурсів. Поява такої служби обґрунтована у зв'язку з міжнародним соціальним рухом ціложиттєвого навчання (lifelong learning), яким в Україні опікується Всеукраїнське координаційне бюро Міжнародної громадськодержавної програми «Освіта дорослих України». Концепція ціложиттєвого навчання відстоює науково виважену ідею про здатність людини навчатися в будь-якому віці. Її визначено Радою Європи важливим компонентом європейської соціальної моделі. Відповідно, одним із завдань європейських держав є забезпечення прагнень громадян до розвитку, отримання ними освіти впродовж усього життя. Ідея створення національної довідкової служби в Україні ґрунтується на досвіді європейських країн, зокрема Великої Британії, у якій діє служба «Learndirect» («Навчання навпростець»).

Борчук С. М. Вітчизняна енциклопедистика у матеріалах українських архівів *Карпатський край*. 2015. № 1-2. С. 76-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kkr_2015_1-2_11

Розкриваються основні архіви України, у яких є фонди і матеріали щодо висвітлення історії української енциклопедистики. Описано вміст фондів, їх наповненість та інформаційна складова, а також важливість для дослідження історії створення вітчизняних енциклопедичних видань. Акцентується увага і на джерельних матеріалах фондів бібліотеки Вернадського, а також на фондах та справах інших установ.

Борчук С. Енциклопедичні проекти УАН - ВУАН. "Біографічний словник діячів України" *Схід*. 2015. № 1. С. 65-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2015_1_13

У статті висвітлені процеси й події, які привели до створення "Біографічного словника діячів України". Охарактеризовано історичні умови, у яких відновила діяльність Академія наук України. Подано детальний аналіз матеріалу, який входив до видання. Висвітлено авторський колектив видання, а також описано умови, при яких змінювалися керівники та автори "біографічного видання". Розкрито об'єктивні й суб'єктивні умови припинення роботи над виданням. Виявлені основні наслідки цього "словника" для енциклопедичної науки загалом.

Борчук С. Енциклопедія історії України: до постановки проблеми *Літопис Волині*. 2013. Чис. 13. С. 85-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lv_2013_13_20

У статті проаналізовано багатотомне видання Інституту історії України НАН України «Енциклопедія історії України», в якому висвітлено історію українського народу у всіх

аспектах: політичному, соціальному, економічному, культурному, релігійному. Описано редакційний та авторський колектив видання, а також основні напрямки роботи.

Борчук С. Передумови та етапи створення "Енциклопедичного словника". *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки.* 2017. Т. 27. С. 328-337. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_2017_27_25

У статті розглянуто передумови та етапи створення «Енциклопедичного словника», встановлено склад редакційної колегії, особливості її роботи (у т.ч. заходи щодо популяризації видання). Значна увага приділена розв'язанню організаційно-видавничих проблем, що були обумовлені суспільно-політичними і фінансово-економічними факторами 1920-х рр. Автором доведено, що незважаючи на невдачу у виданні Українською Академією наук Біографічного словника діячів України й Енциклопедичного словника, робота над цими проектами була адекватною відповіддю вітчизняної інтелігенції на виклики часу, серед яких важливе місце займала й потреба у створенні національних українських енциклопедичних видань.

Борчук С. М. Передумови та підвалини створення Української Загальної Енциклопедії. *Карпатський край.* 2016. № 1. С. 37-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kkr_2016_1_5

У статті розглянуто передумови появи Української Загальної Енциклопедії.

Борчук С. М. Перша спроба підготовки багатотомної республіканської енциклопедії. *Гілея: науковий вісник.* 2015. № 94. С. 81-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_94_20

Аналізується передісторія створення світових енциклопедичних видань, а також розповідається про етапи створення перших радянських енциклопедичних видань. Описуються передумови і чинники, які стали каталізатором для видання першої української радянської енциклопедії. Розкрито етапи підготовки видання, а також чинники, які ставили під загрозу вихід у світ енциклопедії. Проаналізовано редакторський колектив та причини, які сприяли частій зміні авторів видання

Борчук С. М. Перша українська модерна енциклопедія: структура видання і зміст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету.* 2014. № 41. С. 274-280. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2014_41_51

У статті проаналізована перша вітчизняна модерна енциклопедія «Украинский народ в его прошлом и настоящем». З'ясовані передумови виходу в світ першого українського енциклопедичного видання, охарактеризована практична робота ініціаторів над впорядкуванням проекту, відображені структура і змістова наповненість багатотомного видання та показані труднощі, які виникли в процесі підготовки енциклопедії.

Борчук С. М. Робота НТШ по створенню Української Загальної Енциклопедії. *Гілея: науковий вісник.* 2015. Вип. 92. С. 41-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_92_11

Розкрито основні елементи енциклопедичної традиції на території Галичини у другій половині XIX ст. Охарактеризовано роботу НТШ у галузі енциклопедистики, етапи та форми створення першої Української Загальної Енциклопедії. Висвітлено перший склад авторів та проаналізовано статті, які першими увійшли до видання, а також дано порівняльний аналіз Української Загальної Енциклопедії і аналогічних видань, які виходили друком у Наддніпрянщині. Особливу увагу звернуто на входження до енциклопедичного видання розділу про Україну, який згодом через цензуру було

вилучено з основного видання. Розкрито причини конкуренції двох великих енциклопедичних видань Української Радянської Енциклопедії та Української Загальної Енциклопедії.

Борчук С. М. Розвиток української енциклопедистики у другій половині XIX — на початку XX ст. *Проблеми історії України XIX - початку XX ст.* 2014. № 23. С. 287-296. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piu19-20_2014_23_29

У статті проаналізовано процес створення та друкування українських енциклопедичних видань. Основну увагу приділено особливостям його розвитку в другій половині XIX — на початку XX ст. Охарактеризовано роботу українських енциклопедистів над науково-видавничими проектами «Народна енциклопедія наукових та прикладних знань» й «Енциклопедичний словник» Брокгауза та Ефрона.

Борчук С. М. Українська енциклопедична традиція XX ст.: до постановки питання. *Галичина.* 2014. Ч. 25-26. С. 305-313. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nikp_2014_25-26_39

Як відомо, енциклопедія – це наукове або науково-популярне видання, яке містить найважливішу інформацію з усіх (універсальна) або окремих (галузева енциклопедія) ділянок людського знання та практичної діяльності. Енциклопедія відображає рівень розвитку науки й культури, світобачення епохи, певної держави. Подається короткий огляд становлення енциклопедистики на теренах України в різний період існування української державності. Характеризуються типи й види енциклопедичних видань, їхній зміст й історична достовірність. Описується розвиток радянської енциклопедистики на території України, подаються її особливості та достовірність зібраного матеріалу. Розповідається про порядок підготовки видання “УРЕ”, особливості цієї енциклопедії, а також період Другої світової війни й еміграційний етап розвитку енциклопедії.

Борчук С. Українська радянська енциклопедистика: скрипниківська доба (1927–1934 рр.). *Вісник Прикарпатського університету. Історія.* 2010. № 18. С. 55-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpu_Ist_2010_18_11

У статті йдеться про започаткування та видання “Української Радянської Енциклопедії”, зокрема, з’ясовано складні підготовчі етапи створення видання, концепцію енциклопедії, аспекти відображення інформації та ідеології тощо.

Борчук С. Юліан Бачинський як основоположник української енциклопедистики. *Вісник Прикарпатського університету. Історія.* 2012. № 21. С. 37-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpu_Ist_2012_21_7

У статті подається аналіз діяльності Ю.Бачинського як енциклопедиста. Характеризується форма роботи, його арешти та ставлення до нього радянської влади. Досліджується вклад видатного науковця в розвиток енциклопедистики.

Брайчевський С. М. Електронні енциклопедичні ресурси в умовах інформаційної війни. *Правова інформатика.* 2015. № 1. С. 9-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pinform_2015_1_4

Про використання електронних мережних енциклопедичних ресурсів в умовах ведення інформаційної війни. Розглянуті питання протидії дезінформаційним атакам шляхом надання широким верствам населення оперативного доступу до адекватної інформації

Брижко В., Дорогих С., Клімашевська Ю., Швець С. До питання побудови української енциклопедії наук. *Правова інформатика*. 2006. № 3. С. 25-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pinform_2006_3_5

У статті йдеться про створення електронного варіанту української енциклопедії наук.

Войтович І. С., Гнедко Н. М. Дидактичні основи використання віртуальної енциклопедії при вивченні фізичних величин – характеристик персональних комп'ютерів. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2013. № 7. С. 26-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2013_7_11

Зазначено, що актуальним є створення та використання відповідних навчальних ресурсів, що надаються об'єктам навчального процесу через інформаційно-комунікаційні технології. Досліджено дидактичні основи використання віртуальної енциклопедії. Проаналізовано розроблену авторами віртуальну енциклопедію "Фізичні величини – характеристики персональних комп'ютерів", її компоненти та особливості використання за дидактичними можливостями.

Воронка Г. Словники та енциклопедії: розмежування понять. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 6. С. 11-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_6_4

Розглянуто дефініції довідкових видань загалом та словників і енциклопедій зокрема; визначено спільні й відмінні риси цих видань, виокремлено головні критерії їх розрізнення. Проаналізовано дослідження українських, російських, німецьких та американських теоретиків і практиків довідкового книговидавництва.

Гордієнко О. В. Енциклопедія як функціональна одиниця в системі англомовної медичної термінографії. *International journal of philology*. 2020. № 11, № 2. С. 92-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/intjough_2020_11_2_15

Стаття присвячена дослідженню такого напрямку лінгвістики, як лексикографії, а саме термінологічній лексикографії галузі медицини. Питання історії укладання, збору і обробки даних, структури, типології, використання англомовних медичних енциклопедій залишається відкритим на теренах металексикографічних розвідок, що свідчить про актуальність даного дослідження. В роботі виявлено особливості англомовної медичної енциклопедії, як функціональної одиниці в системі англомовної медичної термінографії в діахронії та синхронії. Матеріалом дослідження є 259 англомовних медичних енциклопедій. Історичний проміжок часу охопив період VII ст. – XXI ст. Результати дозволили зробити наступні висновки: англомовна медична енциклопедія поєднує на структурних рівнях як лінгвістичні так енциклопедичні параметри реєстрації медичного терміну в залежності від вимог користувача; медична енциклопедія виконує функції інвентаризації, кодифікації, реєстрації медичного терміна, а також збереження й передачі накопичених знань інструментами загальної лексикографії і лексикографії для спеціальних цілей; англомовна медична енциклопедія є невід'ємною одиницею англомовної медичної термінографії, як відкритої динамічної системи, яка функціонує в рамках взаємодії лінгвістичних і під впливом екстралінгвістичних параметрів. Перспективами подальшого дослідження є комплексне вивчення всіх складників англомовної медичної термінографії як динамічної системи, що функціонує в рамках та під впливом науково-технічного процесу.

Гутник Л. Бібліографічні та біобібліографічні покажчики діячів науки України. *Енциклопедичний вісник України*. 2009. Вип. 1. С. 63–78. <https://doi.org/10.37068/evu.1.10>

На сучасному етапі постало питання підготовки видань з такою структурою і такого рівня, які б відповідали усім вимогам та інформаційним потребам користувачів, а також слугували основою подальших, більш узагальнюючих, різнопланових і поглиблених наукових досліджень стосовно особистості вченого та його творчого шляху. Як показує практика, належний високий рівень підготовки такого типу видань можливий за умови, коли до цього процесу залучаються фахівці, які мають не лише відповідну кваліфікацію, а й певний досвід роботи у галузі біобібліографії і, зокрема, у створенні персональних покажчиків, а також здійснюється співпраця з вченими відповідної галузі науки.

Демчук Н., Романюк О. Концепція енциклопедичної справи в інтерпретації Івана Франка: методологічні засади, принципи, етапи підготовки й видання довідників *Вісник Львівського університету. Сер. : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології.* 2008. № 3. С. 289-301. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlukbit_2008_3_23

Більшість методичних і методологічних засад вітчизняної енциклопедичної справи Іван Франко сформулював ще на початку ХХ століття. По-перше, чітко окреслив основні етапи укладання довідників, запропонував певну оптимальну їх послідовність та ієрархію. По-друге, рецензуючи тогочасні довідкові та довідково-інформаційні видання, він задекларував й обґрунтував засадничі принципи опрацювання матеріалу безпосередньо на рівні енциклопедичного тексту.

Добровольська О. Я. Енциклопедичні знання як компонент когнітивної семантики слова. *Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка.* - 2007. № 33. С. 98-101.

Наголошено на необхідності звернення до екстралінгвістичних реалій під час розробки концепцій лексичного значення, яке лише частково передається обмеженим типом словникової дефініції. Обґрунтовано вагомість екстралінгвістичних знань для реконструкції семантики середньоанглійської лексики.

Жежнич П., Гірняк М., Пастух О. Інформаційна модель статті електронної енциклопедії. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Комп'ютерні науки та інформаційні технології.* 2013. № 771. С. 226-233. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPKNIT_2013_771_34

Запропоновано формалізований опис структури статті енциклопедії та надано базову модель статті. Здійснено її аналіз та запропоновано оптимальний підхід і вимоги.

Жежнич П. І., Гірняк М. Г. Особливості формування електронної енциклопедії вищого навчального закладу. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Інформатизація вищого навчального закладу.* 2013. № 775. С. 39-42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPIVNZ_2013_775_10

Наведено основні характеристики та кроки у процесі формування електронної енциклопедії навчального закладу та її якісного функціонування. Проаналізовано доцільність екстракції знань з відкритих текстів для інформаційного наповнення та оцінювання якості енциклопедії.

Железняк М. Г. Потенціал "Енциклопедії Сучасної України" в модернізації освітнього простору держави. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Історичні науки.* 2020. № 31. С. 142-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoai_2020_31_19

Розуміння енциклопедичного видання як надійного контенту достовірного знання поглиблюється необхідністю в сучасному світі застосування цього важливого джерела інформації в навчальному процесі. Реформування освітньої галузі, виклики гібридної війни, нагромадження інформації, часто фейкової, актуалізували значення академічних енциклопедій та потребу їх модернізації – створення онлайн-версій як зручного дидактичного засобу. Порушені питання висвітлено на прикладі електронної «Енциклопедії Сучасної України»

Железняк М. Г., Іщенко О. С. Про коронавірусну інфекцію COVID-19 в українських та європейських енциклопедіях. *Енциклопедичний вісник України = The Encyclopedia Herald of Ukraine*. 2020. Вип. 12. С. 44-57. DOI: <https://doi.org/10.37068/evu.12.4>

Нині світ перебуває на тій стадії еволюційного розвитку цивілізації, у якій інформація та знання стають основоположними продуктами виробництва. Збільшення ролі інформації й знань в житті суспільства, які поширюються в інтернет-просторі, актуалізує проблеми цифрової освіченості (грамотності / компетенції) людей. У цьому дослідженні на окремому прикладі, пов'язаному з пандемією коронавірусної інфекції в період 2019–2020 років, показано значення онлайн-енциклопедій у процесі формування цифрової освіченості. Проаналізувавши статті на тему COVID-19, SARS-CoV-2, які подають національні енциклопедії Європи (й України зокрема), зроблено висновок про інертність енциклопедичних знань і невисоку їх практичну цінність для переважної більшості населення з точки зору поведінки й рішень під час пандемії. У цьому контексті вирізняється «Вікіпедія», пропонуючи значно більший масив довідкових даних, зокрема й тих, що зазвичай не властиві класичним енциклопедіям, однак корисні для читачів.

Железняк М. Г., Іщенко О. С. Онлайн-енциклопедії США як сучасні освітні ресурси. *Інформаційні технології і засоби навчання = Information Technologies and Learning Tools*. 2021. Т. 84. № 4. С. 339–353. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v84i4.4410>

У дослідженні обґрунтовано використання онлайн енциклопедій як важливої складової комп'ютерно орієнтованого освітнього середовища. Для цього оглянуто енциклопедичні видання, присвячені штатам США – їх природі, історії, культурі, визначним постатям. Нині енциклопедичні проекти укладають переважно у форматі онлайн енциклопедій (появу перших онлайн енциклопедій про штати США фіксуємо на межі ХХ–ХХІ століть). Частина з них має тривалу історію, яка починалася з книжкових видань. На основі інформації про 14 таких енциклопедій схарактеризовано основні тенденції розвитку сучасної енциклопедистики в США (серед них – «Довідник Техасу», «Енциклопедія Алабами», «Енциклопедія Арканзасу», «Енциклопедія Великої Філадельфії», «Енциклопедія Західної Вірджинії», «Енциклопедія історії і культури Теннессі», «Енциклопедія Кентуккі», «Енциклопедія Колорадо», «Енциклопедія Міссісіпі», «Енциклопедія Орегону», «Енциклопедія Південної Кароліни», «Енциклопедія Чикаго», «Інтернет-енциклопедія Невади», «Нова енциклопедія Джорджії»). Творення енциклопедій зазвичай здійснюють місцеві університети. Це, з одного боку, забезпечує професійність авторського колективу, оскільки в його складі – університетські професори та викладачі, а також якісну підготовку, об'єктивну перевірену інформацію, з іншого – спрямовує енциклопедичні видання на активне застосування в освітній сфері. Саме тому в США укладачі регіональних енциклопедій орієнтуються на навчальний процес: на сайтах енциклопедій часто присутні дидактичні матеріали для вчителів / викладачів – передусім ідеться про навчальні програми краєзнавчого характеру, однак і власне енциклопедичні статті, мультимедійні матеріали в деяких енциклопедіях мають адаптовані версії для школярів чи студентів. Основне джерело фінансування названих енциклопедій – грантові кошти з місцевих і

національних гуманітарних фондів США, благодійні надходження від комерційних фондів, різноманітних організацій, підприємств, компаній, а також приватних осіб.

Железняк М. Г., Іщенко О. С., Давиденко О. В., Очеретянко С. І. "Енциклопедія Сучасної України" як багатоаспектне книжкове джерело: контент-аналіз цитувань. Рукописна та книжкова спадщина України = Manuscript and book heritage of Ukraine. 2021. Вип. 27. С. 319-332. DOI: <https://doi.org/10.15407/rksu.27.319>

Мета роботи. Виявити й описати, як часто, доречно й обґрунтовано науковці використовують у своїх публікаціях енциклопедичну інформацію. Для цього проведено дослідження історії цитувань «Енциклопедії Сучасної України», що полягає у здійсненні контент-аналізу наукових статей, монографій та дисертацій, які містять покликання на енциклопедію. Методологія. Відбір наукових текстів здійснено в пошуковій системі «Google Академія» за запитом «Енциклопедія Сучасної України» (n=100). Контент-аналіз цитованої інформації у віднайдених наукових текстах виконано за такими категоріями: 1) дефініції, 2) аргументації, 3) внески дослідників (результати досліджень), 4) історичні дані (дати, події, факти), 5) біографічні відомості, 6) статистичні дані, 7) дані про енциклопедію (енциклопедознавча інформація), 8) невизначена категорія. Наукова новизна. З'ясовано, що науковці найчастіше цитують дефінітивну інформацію – тлумачення термінів та понять (30%), описову інформацію – роз'яснення понять, явищ, процесів, предметів тощо (22%), рідше – біографічні (12%), історичні (10%), енциклопедознавчі (7%), статистичні (3%) відомості. Виявлено, що статті енциклопедії часто цитують, вважаючи їх за самостійні наукові публікації, що репрезентують результати оригінальних авторських досліджень. Зафіксовано також факти некоректного цитування «Енциклопедії Сучасної України». Висновки. Найбільш цитовані в наукових студіях типи енциклопедичної інформації є певним сигналом для укладачів енциклопедій якнайбільше звертати увагу саме на ці частини енциклопедичних статей (стежити за чіткістю формулювань, скрупульозно перевіряти точність наведених даних, удосконалювати форми подання такої інформації тощо). Результати дослідження виявляють доволі важливу інформацію не лише для укладачів енциклопедій, але й для дослідників, які у своїх працях покликаються на енциклопедичні джерела, оскільки в науковій літературі помічаємо випадки неналежного їх цитування.

Железняк М. Г. "Енциклопедія Сучасної України": регіональний аспект. Література та культура Полісся. 2019. Т. 97. № 12і. С. 109-118 . DOI: <https://doi.org/10.31654/2520-6966-2019-12і-97-109-118>

Статтю присвячено актуальним питанням підготовки "Енциклопедії Сучасної України" (ЕСУ) та участі науковців із регіонів України в її створенні. Обґрунтовано ЕСУ як пріоритетний напрям діяльності НАН України. Стверджено її значення в розвитку знань про історію, сьогодення, культуру України, українців у світі. Аргументовано наявність в Україні низки енциклопедичних видань, що в різні періоди її історії репрезентували розвиток національної енциклопедистики. Зроблено історичні порівняння в розвитку ЕСУ як продовження "Енциклопедії українознавства" й ВУЕ як правонаступника "Української радянської енциклопедії" та паралель з єдиним виданням "Енциклопедія Брокгауз" Німеччини. Виокремлено ключове завдання ЕСУ для створення образу України в географічному, політичному, науковому, культурному, мистецькому, спортивному вимірах. Стверджено наявність на першу половину 2019 року за сприяння потужної української діаспори 20-ти видрукованих томів ЕСУ. Проаналізовано першопричини створення ЕСУ в контексті стратегії залучення до роботи над корпусом статей авторів з різних регіонів України, взаємодії при редакції ЕСУ інституту координаторів зі столичними, регіональними закладами вищої освіти,

науковими інститутами НАНУ, науково-дослідними інститутами різних профілів, творчими спілками. Виокремлено як засіб реалізації енциклопедичних проєктів діяльність мобільних опорних груп фахівців, які добре володіють інформацією про коло науковців, мистецтвознавців, краєзнавців для підготовки відповідних статей енциклопедичного стилю.

Железняк М. Г. Розвиток “Енциклопедії Сучасної України” в Інтернеті (за даними опитування користувачів). *Енциклопедичний вісник України = The Encyclopedia Herald of Ukraine*. 2021. Вип. 13. С. 21–45. DOI: <https://doi.org/10.37068/evu.13.3>

Статтю присвячено 20-річчю від часу появи першого тому “Енциклопедії Сучасної України” (ЕСУ), який побачив світ у 2001 році. З цієї нагоди фахівцями Інституту енциклопедичних досліджень НАН України було здійснено анкетне опитування користувачів електронної версії ЕСУ. У цій статті автор презентує результати опитування, опрацьовані методами статистичного аналізу, та пропонує окремі інтерпретації отриманих результатів. Здобута інформація має важливе значення для подальшого розвитку ЕСУ в мережі Інтернет, оскільки дає змогу зрозуміти потреби й оцінку її користувачів.

Железняк М. «Енциклопедія Сучасної України» у викликах сьогодення. *Енциклопедичний вісник України*. 2019. Вип. 11. С. 7–22. <https://doi.org/10.37068/evu.11.1>

Статтю присвячено 5-й річниці електронної версії «Енциклопедії Сучасної України», представленої в мережі Інтернет (сайт esu.com.ua). Показано функції, покладені на ЕСУ, зокрема акумулювати національно релевантні знання (про Україну, українців, українство) й поширювати їх у суспільстві, відігравати важливу просвітницьку роль, виховуючи на основі цих знань патріотичні почуття в українців, розуміння національної ідеї, самоідентичності тощо. Наголошено, що функції ЕСУ будуть краще реалізовані завдяки саме появі її онлайн-версії. Веб-сайт ЕСУ має високі показники відвідуваності, позиціонування в пошукових системах (Google), забезпечує доступ до енциклопедичних знань значно ширшої аудиторії, ніж видрукований наклад томів. Окреслено й недоліки онлайн-версії ЕСУ, зокрема прийняту редакцією систему скорочень слів. У сучасних умовах особливого значення набувають англійські версії статей, що сприяли б боротьбі зі стереотипами щодо України, її народу, мови, культури, історії тощо, сформованими ще радянською картиною світу й активно підтримуваними, а то й поглиблюваними адептами «руського міра».

Железняк М. Енциклопедична справа в Національній академії наук України: історія та сьогодення. *Енциклопедичний вісник України*. 2018. Вип. 10. С. 6–18. <https://doi.org/10.37068/evu.10.1>

У дослідженні (оприлюднено на круглому столі «Енциклопедистика в діяльності Національної академії наук України та Наукового товариства імені Шевченка», приуроченого до 100-річчя Національної академії наук України) схарактеризовано українську академічну енциклопедичну справу. Увагу акцентовано на особливостях розвитку енциклопедистики в Національній академії наук України: окреслено її зародження та найважливіші академічні енциклопедичні видання. Проаналізовано спектр енциклопедичних проєктів за науковими напрямками та зроблено висновок про значне кількісне переважання представлення знань у форматі енциклопедій суспільно-гуманітарних наук над природничими й технічними. Запропоновано власне бачення подальшого розвитку академічної енциклопедистики.

Железняк М., Іщенко О. Академічні онлайн-енциклопедії в контексті розвитку сучасного інформаційного простору. *Енциклопедичний вісник України*. 2018. Вип. 10. С. 39–49. <https://doi.org/10.37068/evu.10.4>

У статті схарактеризовано явище електронної енциклопедистики й досліджено електронні енциклопедії, створені установами Національної академії наук України, що функціонують в інтернет-середовищі. Виявлено, що електронні енциклопедії можна поділити на кілька різновидів, основний із яких – онлайн-енциклопедії, що найбільшою мірою вирізняються на тлі класичних друкованих видань характеристиками, спричиненими розвитком інформаційних технологій. Відповідно до цього поділу окреслено вітчизняні академічні енциклопедичні ресурси. Висунуто ідею щодо актуальності створення онлайн-енциклопедії про Національну академію наук України, а також констатовано, що наявні онлайн-енциклопедії не забезпечені повною мірою великим спектром технологічних можливостей їх використання.

Железняк М. Українська електронна енциклопедистика: тенденції розвитку та місце в інформаційному просторі держави. *Енциклопедичний вісник України*. 2017. Вип. 8–9. С. 7–21. <https://doi.org/10.37068/evu.8-9.1>

Здійснено аналіз електронних енциклопедій в українському інформаційному просторі. Досліджено, що електронні енциклопедії поділяються на дві великі групи – цифрові аналоги друкованих видань, наприклад, онлайн-версія «Енциклопедії Сучасної України», і самостійні енциклопедичні веб-проекти, серед яких найпопулярнішою є Вікіпедія (входить до найбільш відвідуваних сайтів в українському інформаційному просторі). Незважаючи на те, що електронні енциклопедії мають низку переваг, відмовлятися від друкованих класичних видань немає підстав. З погляду розвитку українського інформаційного простору важливо, щоб будь-який енциклопедичний проект, націлений на виготовлення друкованого продукту, був представлений також електронною версією в мережі Інтернет.

Железняк М., Кацалап Р. Онлайн-версія «Енциклопедії сучасної України»: до початку реалізації проекту. *Енциклопедичний вісник України*. 2015. Вип. 6–7. С. 28–32. <https://doi.org/10.37068/evu.6-7.6>

Для мультимедійних енциклопедичних систем характерні такі особливості: підготовка статей за єдиною схемою, написання матеріалів з нейтральної точки зору, використання посилань на інтернет-ресурси, постійне редагування текстів читачами-авторами. Це змушує істориків оцінити тенденції розвитку інформаційних технологій новітнього часу, відкоригувати шляхи створення класичних енциклопедичних видань на паперових носіях. В інформаційному просторі створюються все нові проекти — як «народні», так і академічні, що випереджають всі відомі енциклопедії за довідковою насиченістю і попитом. Це одна з причин того, що творці знаменитої енциклопедії «Britannica» відмовилися від випуску паперової версії видання. Онлайн-версія «Енциклопедія Сучасної України» — проект, результатом якого є сайт, де зібрані статті відповідного паперового видання, створенням якого понад 10 років займається Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Концепція ЕСУ є в певному сенсі унікальною, оскільки видання покликано охопити всі сфери буття України. Перспективи онлайн-версії ЕСУ такі: наповнення енциклопедії новими статтями та оновлення вже наявних, створення та ведення сторінок в інших засобах зворотного зв'язку, тобто вихід на такі платформи, як Google+ та Twitter, розширення аудиторії сайту, вихід у іншу пошукову систему — Bing, реалізація нових модулів та вдосконалення функціональності сайту.

Железняк М., Шушківський А., Гутник Л. До проблеми укладання біобібліо- та бібліографічних довідкових видань про діячів науки. *Енциклопедичний вісник України*. 2014. Вип. 4–5. С. 13–27. <https://doi.org/10.37068/evu.4-5.2>

Особистість науковця визначають насамперед його наукові чи творчі здобутки: ті книги, статті, патенти, що зафіксували його думки, ідеї, погляди й відкриття. А ще — учні, які продовжили й розвинули його справу, а також установи — інститути, лабораторії, відділи, які він створив, журнали та збірники, які започаткував. Багатогранна діяльність ученого, що втілюється в друковану продукцію, перебуває у полі уваги укладачів біобібліо- й бібліографічних видань. Такі видання є актуальними, оскільки не лише містять відомості про життєвий і творчий шлях вченого, окреслюють його наукові досягнення, визначають дослідницькі пріоритети, а й допомагають зробити певні узагальнення та висновки щодо його внеску у вітчизняну, а то й світову науку.

Железняк М. Енциклопедія Сучасної України: історія, сучасний стан та перспективи. *Україна дипломатична*. 2006. № 7. С. 615-627. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrdip_2006_7_32

Останнім часом у світі спостерігається значне поживлення інтересу до енциклопедичної справи. Водночас треба враховувати, що й досі робота над енциклопедичними виданнями має дещо стихійний характер, що зумовлено відсутністю системного підходу, координації та єдиних — і водночас гнучких — наукових та методологічних засад підготовки та створення таких видань. Саме цими завданнями й покликаний зайнятися Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, який було створено у 2004 році.

Железняк М. «Енциклопедія Сучасної України»: історія, сучасний стан та перспективи. *Енциклопедичний вісник України*. 2009. Вип. 1. С. 5–13. <https://doi.org/10.37068/evu.1.1>

ЕСУ, на наш погляд, створює передумови для підготовки і видання Української універсальної енциклопедії (Національної енциклопедії України) — як найвищого узагальнення і систематизації суми наших знань про світ і про себе, як свідчення інтелектуального і культурного потенціалу нашого суспільства, нашої здатності до саморепрезентації в сучасному насиченому світовому інформаційному просторі, спроможності посісти належне місце в світовій культурній взаємодії. І над цим питанням нині працює група співробітників Інституту.

У статті здійснена порівняльна оцінка сучасного стану вітчизняної енциклопедистики на тлі успішно розвиваючихся світових енциклопедій. Виконано багатовимірний аналіз тенденцій розвитку світової та вітчизняної онлайн-енциклопедистики, проаналізовані змістовні і технологічні характеристики найбільших світових і вітчизняних онлайн-енциклопедій, таких як англо-американська Britannica, французька Encyclopedie Universalis, шведська National Encyklopedin, датська Den Store Danske Encyklopaedi, німецька Brockhaus, іспанська Enciclopedia Espasa, Великої російської енциклопедії, Мегаенциклопедія Кирила і Мефодія, мультимедійний ресурс Arzamas, Башкирська енциклопедія та ін. Дана характеристика додаткових функцій і опцій, призначених для користувача сервісів. За результатами аналізу сформульовані методологічні положення, спрямовані на забезпечення ефективності функціонування вітчизняних онлайн-енциклопедій. Зроблено висновок, що пізнавальні потреби читачів будуть максимально задоволені при реалізації в повному обсязі методологічних положень, що відносяться до енциклопедичного контенту, технічних можливостей веб-сайту.

Железняк М. Від ЕУ – до ЕСУ. Архіви України. 2010. № 5(270). С. 259-264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2010_5_30

Стаття присвячена виходу чергового, дев'ятого тому Енциклопедії Сучасної України, що охоплює статті на літери Е–Ж.

Железняк М. "Енциклопедія Сучасної України" — нова сторінка енциклопедичної справи в Україні. Україна дипломатична. 2008. № 9. С. 539-542. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrdip_2008_9_46

Стаття присвячена ЕСУ — багатотомного виданню, що містить близько чи понад 3000 статей в кожному томі. Для будь-якої енциклопедії найважливішим є питання принципів і критеріїв добору та опрацювання матеріалу, зокрема персоналій. ЕСУ замислювалася як така, що дасть антропологію різних видів діяльності. Саме через це в ній переважає кількість персоналій над загальними статтями.

Железняк М. Історія енциклопедичної справи в Україні. Україна дипломатична. 2009. № 10. С. 1077-1081. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrdip_2009_10_68

Нині енциклопедіями називають найавторитетніші видання, що містять стислий виклад найважливіших відомостей з усіх галузей людського знання. Національна Енциклопедія — це візитівка держави, це сума знань про її історію, економіку, політику, культуру, побут, про найвизначніших представників народу, власне, про все знаменне на її землі. Енциклопедія — це реєстр національних надбань і багатств країни, це свідчення її історичних піднесень і падінь, це та скарбниця, в яку нинішнє покоління кладе все неперехідне й значуще, все те, що хоче залишити своїм нащадкам. Енциклопедія Сучасної України — в певному значенні унікальний проект, оскільки на сьогодні немає енциклопедій, що охоплювали б за столітній період всі сфери життєдіяльності цілої країни. ЕСУ покликана створити передумови для підготовки і видання Української універсальної енциклопедії (Національної енциклопедії України) — як найвищого узагальнення і систематизації суми наших знань про світ і про себе, як свідчення інтелектуального і культурного потенціалу нашого суспільства, нашої здатності до саморепрезентації в сучасному насиченому світовому інформаційному просторі, спроможності посісти належне місце у світовій культурній взаємодії.

Жовніренко Я. Г. Визначення терміна мовна ситуація в лінгвістичній енциклопедичній літературі. Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство. 2013. Т. 21. № 19(3). С. 52-57. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumo_2013_21_19\(3\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumo_2013_21_19(3)_11)

Проаналізовано лінгвістичні енциклопедичні видання як джерело лінгвоісторіографічного вивчення явища мовної ситуації. Розглянуто наукові підходи щодо трактування терміна мовна ситуація, виокремлено основні характеристики, які автори статей в енциклопедичних виданнях вважають основними під час формування мовних ситуацій.

Зворський С. «Українська бібліотечна енциклопедія»: від задуму до практичної реалізації. Енциклопедичний вісник України. 2015. Вип. 6–7. С. 33–37. <https://doi.org/10.37068/evu.6-7.7>

У світі лише деякі країни мають досвід підготовки і видання бібліотечних енциклопедій — США, Великобританія, Польща, Росія, Німеччина. В Україні питання про створення власної бібліотечної енциклопедії було ініційоване Національною парламентською бібліотекою України (НПБУ). Починаючи з 2010 р., НПБУ власними силами розпочала практичну реалізацію наукового проекту «Українська бібліотечна енциклопедія» (УБЕ). УБЕ можна розглядати одним зі складників долучення України до процесів

глобалізації та уніфікації бібліотечно-інформаційної сфери, а також свідченням зрілості бібліотек як соціокультурних інститутів, бібліотечної справи в державі і її виходу на якісно новий рівень розвитку. УБЕ також сприятиме утвердженню позитивного міжнародного іміджу України як держави з багатими культурними традиціями і здобутками.

Ищенко О. Енциклопедистика як складник книжкової культури України: тенденції сьогодення. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. № 51. С. 201-209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2019_51_15

У статті схарактеризовано енциклопедистику як феномен книжкової культури, що має духовну й матеріальну складові. Констатовано, що розвиток енциклопедистики корелює з рівнем духовної культури суспільства; водночас енциклопедистика як явище є вагомим чинником у підвищенні духовної культури людей, подоланні духовної кризи суспільства тощо. Окремо акцентовано увагу на явищі енциклопедичної культури. Загалом дослідження окреслює основні тенденції розвитку енциклопедичної справи в Україні, серед яких виокремлено позитивні, зокрема появу й поступ електронних енциклопедій, що розширюють можливості доступу до енциклопедичних знань та способи їх відтворення завдяки сучасним веб-технологіям, а також негативних, основна з яких – слабка заангажованість держави в ланці енциклопедичного книговидання. Ключові слова: енциклопедії, книжкова культура, енциклопедична культура, духовна культура, енциклопедична справа, енциклопедознавство.

Ищенко О. «Енциклопедія Сучасної України» vs. «Вікіпедія»: рівень популярності в українському інформаційному просторі. *Енциклопедичний вісник України*. 2019. Вип. 11. С. 23–30. <https://doi.org/10.37068/evu.11.2>

У статті висвітлено питання популярності онлайн-енциклопедій в сучасному інформаційному просторі. Показано, що найбільшою популярністю в Україні користується енциклопедичний ресурс «Вікіпедія», натомість академічна «Енциклопедія Сучасної України» за цим параметром йому значно поступається. Різний рівень популярності двох компендіумів знань пояснено з точки зору належності кожної з них до різних типів культур, зокрема масової та елітарної (відповідно), які апріорі відрізняються за багатьма показниками, наприклад, рівнем популярності в суспільстві.

Ищенко О. С. Нові тенденції розвитку енциклопедистики в цифрову епоху (на прикладі “Scholarpedia” та “Scholarly Community Encyclopedia”). *Енциклопедичний вісник України = The Encyclopedia Herald of Ukraine*. 2021. Вип. 13. С. 46–62. DOI: <https://doi.org/10.37068/evu.13.4>

Стаття окреслює викликані розвитком цифрових технологій зміни, зафіксовані в галузі енциклопедичної справи на прикладі підготовки окремих новітніх видань в мережі Інтернет (“Scholarpedia” та “Scholarly Community Encyclopedia”). З появою кількадесяти років тому електронних енциклопедій галузь отримала інновацію у вигляді мультимедійності енциклопедичного контенту та швидкості його пошуку. Проте нині розвиток електронної енциклопедистики набуває ознак переходу від формальних змін до якісних, пов’язаних із вдосконаленням енциклопедичної інформації та її підготовки. Зокрема, модель створення таких видань, як “Scholarpedia” та “Scholarly Community Encyclopedia” засвідчує нові підходи до організації енциклопедичної справи, відмінні від традиційних, що розширюють можливості для підвищення якості енциклопедій, виходу їх на новий рівень.

Ищенко О. С. Регіональний вимір в енциклопедознавчих дослідженнях. Література та культура Полісся. 2019. Т. 97. № 12і. С. 119-128. DOI: <https://doi.org/10.31654/2520-6966-2019-12і-97-119-128>

У дослідженні представлено розуміння енциклопедознавства як науки, що вивчає енциклопедичні видання та енциклопедичне знання. Виокремлено сутність науки про енциклопедію з акцентом на особливостях практичних, теоретично-методичних аспектів, видів енциклопедичних видань. Окреслено актуальні проблеми регіонального характеру, що висвітлюються в енциклопедичних дослідженнях. Охарактеризовано енциклопедичні видання як найбільш авторитетніший і довершений пласт літератури, що за поліграфічним виконанням, елітарно-інтелектуальним змістом, мовою, суспільною значущістю заслуговує на спеціальні студії, окремий науковий напрям. Проаналізовано сутність, наведено відмінності понять "енциклопедистика" та "словникарство". Розкрито типологію класифікації енциклопедичних видань як спеціальних поруч їх галузевими та персональними. Стверджено значення регіональних енциклопедій як основи для підготовки знань у загальних національних енциклопедіях. Наголошено на необхідності створення в кожній області базової енциклопедії, як його "візитівки" про минуле, теперішнє регіону, його пам'ятки, знакових постатей. Визначено тезу про закономірність розвитку регіональної та фундаментальної енциклопедичної справи взаємно з рівнем поступу наукових досліджень. Вміщено приклади структурно-територіальних досліджень регіональних енциклопедій, важливих для гуманітарного розвитку регіону, великих та малих міст, селищ, що сприятиме подоланню кризових явищ у духовному житті країни загалом. Акцентовано на потребі вивчення формальних особливостей регіональних енциклопедичних видань. Презентовано приклади регіональних енциклопедій, осіб, у вимірах галузей знань, видів об'єктів, установ, колективів. Наголошено на значущості реєстру з-понад 100 регіональних енциклопедій в електронному "Корпусі енциклопедичних видань України" Інституту енциклопедичних досліджень НАН України.

Ищенко О. Про порушення і захист "екології" енциклопедичних знань (огляд звіту Центру досліджень Європейського парламенту про національні онлайн-енциклопедії в країнах Європи) *Енциклопедичний вісник України*. 2018. Ч. 10. С. 19-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/entsvuk_2018_10_4

Дослідження присвячено питанням екосистеми енциклопедичних знань. Річ у тім, що довідкову інформацію нині дедалі частіше використовують як засіб маніпуляції громадською свідомістю (з політичних, ідеологічних, економічних тощо міркувань), що яскраво помітно на прикладі онлайн-енциклопедій з вільним доступом до редагування розміщеної інформації, зокрема таких, як «Вікіпедія». Статтю побудовано на основі опису аналітичного звіту про онлайн-енциклопедії в країнах Європи, який підготували фахівці Європейського парламенту.

Каліберда О. О. Енциклопедичні елементи в мегаструктурі лінгвістичних словників англійської мови *Закарпатські філологічні студії*. 2019. № 9(1). С. 88-93. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2019_9\(1\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2019_9(1)_19)

У теорії енциклопедична лексикографія протиставляється лінгвістичній лексикографії. Ця дихотомія ґрунтується на принципах конструювання мегаструктури, відбору вхідних слів, загального формату словникової статті та формулювання тлумачень. У статті представлено дослідження мегаструктури англійських енциклопедичних і лінгвістичних словників, охарактеризовано, які енциклопедичні елементи залучаються до мегаструктури лінгвістичного словника. Результати показують, що англійські

лінгвістичні словники мають тенденцію до фіксації енциклопедичної інформації на рівні мегаструктури.

Каліберда О. О. Нечітка межа між енциклопедичними та лінгвістичними словниками. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологія. 2018. № 4. С. 117-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2018_4_30

У теорії енциклопедична лексикографія протиставляється лінгвістичній лексикографії. Ця дихотомія ґрунтується на принципах конструювання мегаструктури, відбору вхідних слів, загального наповнення словникової статті, конструювання дефініцій. У статті представлено дослідження еволюції західноєвропейської енциклопедичної лексикографії та англійської лінгвістичної лексикографії в історичному аспекті, виявлено, як два типи інформації (лінгвістична та енциклопедична) перехрещувалися, протиставлялися або відокремлювалися в процесі розвитку та удосконалення лексикографічної практики. Результати демонструють, що різниця між енциклопедичним та лінгвістичним словником не завжди чітко усвідомлювалась лексикографами. Енциклопедії мали тенденцію описувати вхідні слова, як у зв'язку з екстралінгвістичною реальністю, так і як елементи лінгвістичної системи, в той самий час англійська лінгвістична лексикографія реєструвала вхідні слова енциклопедичної природи, намагаючись систематизувати їх відповідно ієрархії ідей та уявлень про оточуючий світ, застосовуючи енциклопедичні підходи до їх семантизації

Каліберда О. Типологічні особливості західноєвропейської енциклопедичної лексикографії Середньовіччя. Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія : Філологія (мовознавство). 2014. № 20. С. 40-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2014_20_11

У статті проаналізовано західноєвропейську енциклопедичну лексикографію середньовіччя в аспекті її типологічних особливостей, структурних параметрів та підходів до розкриття значення вхідних слів. З'ясовано, що застосування етимологічної характеристики вхідного слова стало поштовхом для формування лінгвістичної лексикографії як окремого напрямку в подальшому. Поряд з універсальними енциклопедіями виникає гібридний тип лексикографічного довідника, що об'єднував лінгвістичну та енциклопедичну інформацію. Перехід до алфавітної систематизації вхідних слів сприяв появі енциклопедичного словника. А виведення тематично зв'язаних вхідних слів в один реєстр стало прообразом сучасних спеціальних енциклопедій.

Каліберда О. О. Тенденції розвитку західноєвропейської енциклопедичної лексикографії нового часу та епохи просвітництва. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. 2015. № 54. С. 111-114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_54_43

Тенденції розвитку західноєвропейської енциклопедичної лексикографії Нового часу та епохи Просвітництва, О.О. Каліберда. У статті проаналізовано розвиток західноєвропейської енциклопедичної лексикографії Нового часу та епохи Просвітництва. Виявлено загальні підходи до систематизації та кодифікації лексичних одиниць в енциклопедичних словниках цих періодів. З'ясовано, що енциклопедичні інформаційні категорії концентруються головним чином на розгляді понять гуманітарного, природничо-наукового та практичного змісту. Поряд з традиційною формою енциклопедії універсального змісту зароджуються спеціальні енциклопедії

Каліберда О. О. Тлумачний словник англійської мови: лінгвальне знання vs. енциклопедичне знання. *Нова філологія*. 2011. № 44. С. 234-238. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Novfil_2011_44_66

У статті розглядаються теоретичні підходи до презентації лінгвальної та енциклопедичної інформації в тлумачному словнику. Показано, що всебічна характеристика лексичної одиниці в словнику може бути досягнута тільки при фіксації обох типів інформації.

Каліберда О. О. Тлумачно-енциклопедична дихотомія в англійській лексикографічній парадигмі. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Філологічні науки*. 2014. Кн. 1. С. 22-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2014_1_6

У статті досліджуються тлумачний та енциклопедичний жанри словників. Всупереч традиції тлумачні словники англійської мови стають більш енциклопедичними. Аналізуються принципи енциклопедизму тлумачних словників англійської мови.

Каліберда О. О. Функції енциклопедичних та лінгвістичних тлумачних словників. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Філологічні науки*. 2015. Кн. 1. С. 29-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2015_1_8

У статті проаналізовано функціональні особливості енциклопедичних і лінгвістичних тлумачних словників. Установлено, що обом типам лексикографічних довідників притаманні спільні функції, незважаючи на дещо різні підходи до кодифікації лексичного матеріалу. З'ясовано, що сучасна англійська лексикографія орієнтується, насамперед, на потреби потенційного користувача, а не на чітке розмежування енциклопедичної та лінгвістичної інформації про слово. В результаті цього спостерігаються процеси інтеграції енциклопедичних та лінгвістичних тлумачних словників.

Козерук Ю. В., Дейнеко С. М., Черезов Ю. О., Козерук К. В. Використання інформаційних технологій в самостійній роботі на прикладі інтернет-енциклопедії "Вікіпедія". *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2016. № 140. С. 32-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2016_140_9

Представлено інформацію про розвиток сучасних інформаційних технологій і одне із перспективних мережевих середовищ: інтернет-енциклопедію "Вікіпедія". Окреслено проблеми використання Вікіпедії як ресурсу для інноваційної педагогічної діяльності в умовах інформатизації освіти. Узагальнено інформацію про україномовний розділ Вікіпедії та надано історичні відомості про її створення. Розкрито переваги та можливості використання інформаційних технологій для самостійної роботи учнів і студентів та актуалізовано питання участі як їх, так і педагогів в суспільно корисній і просвітницькій діяльності.

Корочкина А. История и перспективы развития российской региональной энциклопедистики. *Энциклопедический вестник Украины*. 2015. Вып. 6–7. С. 38–42. <https://doi.org/10.37068/evu.6-7.8>

Истоки региональной энциклопедистики в нашей стране прослеживаются с 1920—30-х гг., когда в результате бурного развития краеведческих исследований в различных частях Советского государства возникают планы по созданию энциклопедий отдельных

регионов. В конце 80-х — начале 90-х гг. региональная энциклопедистика переживает возрождение. Большинство энциклопедических изданий охватывают границы конкретного субъекта Российской Федерации. Хотя встречаются издания, посвящённые более крупным географическим областям: «Большой энциклопедический словарь Сибири и Дальнего Востока», «Литература и писатели Сибири», «Урал: иллюстрированная краеведческая энциклопедия», «Уральская историческая энциклопедия» и др. По подсчётам сотрудников Российской национальной библиотеки в настоящее время в России издано 574 региональных энциклопедий в 79 субъектах [3]. Энциклопедистика в регионах России продолжает развиваться, в ней появляются новые тенденции, нарабатывается методика создания различных типов энциклопедических изданий (отраслевые, тематические, персональные энциклопедии).

Лісіна С. О. Українські довідкові видання в системі соціальних комунікацій: стан та перспективи дослідження. *Держава та регіони. Сер. Соц. комунікації*. 2012. № 3. С. 122-128.

Висвітлено теоретичні засади підготовки й публікації довідкових видань. Розглянуто наукову періодизацію українських довідкових видань як напрям документознавства. Як основний критерій періодизації запропоновано цільове та читацьке призначення видання. Визначено основні ознаки й риси формування кожного з підвидів та наведено приклади основних видань.

Локтєв В. М., Киридон А. М. Про хід підготовки Великої української енциклопедії (стенограма співдоповіді на засіданні Президії НАН України 18 листопада 2015 року) / *Вісн. НАН України*. 2016. № 1. С. 94-97.

У співдоповіді порушено важливі питання, пов'язані з реалізацією фундаментального видавничого проекту - підготовки і видання багатотомної Великої української енциклопедії. Цей проект має надзвичайно велике як наукове, так і суспільне значення.

Ляшко С. Основні види довідкових видань. Біографічні довідкові видання в Україні. *Наука. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського*. 2006. № 16. С. 458-466.

Зазначено, що протягом майже всього ХХ ст. джерелом для швидкого одержання біографічних довідок були універсальні енциклопедії та енциклопедичні словники. За останні 15 років в Україні з'явилися суто біографічні довідкові видання різних типів. Завдяки аналізу тематики, змістової частини, структури довідкових видань виявлено нові тенденції в сучасній довідковій біографістиці, а також недостатню розробку науковцями теоретичних питань, взаємопов'язаних з їх підготовкою, та професійну підготовку авторських та видавничих колективів для робіт за нових умов. Наголошено на актуальності питання, що потребує узгодження фахівців і реалізації їх у практичній діяльності, а саме: визначення видів довідкових видань і місце біографічних видань у цьому контексті.

Малишева Н. Р., Малишев О. О. Про місію та місіонерів енциклопедичної думки *Правова держава*. 2021. № 32. С. 589-591. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2021_32_67

Стаття присвячена огляду праці Акуленко В. І. Науково-публіцистичні етюди до портрета професора Володимира Денисова в енциклопедичному інтер'єрі: до 70-річчя Інституту держави і права імені В.М.Корецького НАН України (1949–2019).

Медчук І. В. Словникова стаття як одиниця енциклопедичного дискурсу. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2009. Вип. 16. С. 308-314. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2009_16_38

Проблеми словникової статті в українській та англійській мовах розглядаються в аспекті теорії дискурсології, зокрема енциклопедичного дискурсу. У роботі визначено основні вимоги до лінгвістичної дефініції та представлення у ній мовної інформації.

Методичні рекомендації з підготовки та оформлення статей до шостого тому «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії». Постметодика / С.Ф. Клепко та ін. 2016. С. 45-54.

У другому виданні методичних рекомендацій, розроблених на допомогу авторам і усім причетним до підготовки, редагування та оформлення статей до шостого тому «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії» ураховано пропозиції авторів щодо їх змісту.

Михайлюк А. Ю., Пилипчук О. В., Сапсай Т. Г., Тарасенко В. П. Автоматизоване формування лінгвістичної онтології на базі структурованого енциклопедичного ресурсу. *Радіоелектронні і комп'ютерні системи*. 2012. № 4. С. 81–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/recs_2012_4_14

Запропоновано підхід до вирішення задачі автоматизованого формування лінгвістичної онтологічної бази знань на основі структурованого електронного енциклопедичного ресурсу на прикладі українського сегменту Вікіпедії. Розглянуто основні вимоги щодо формування лінгвістичної онтології та приведено формалізацію процедур конвертації енциклопедичного ресурсу у відповідні елементи онтології із застосуванням теорії графів. Сформована відповідно до даного підходу онтологія може бути задіяна в задачах підтримки користувача в його інформаційно-пошукової діяльності та інтелектуалізації процедур пошуку, зокрема можливе застосування онтології в процедурах квазісемантичного пошуку.

Муріна, С. В. Енциклопедичні видання як джерело формування Українського національного біографічного архіву (на прикладі Радянської енциклопедії історії України та Енциклопедії історії України). *Українська біографістика*. 2015. № 12. С. 392-405. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0000000499>

Висвітлено характеристики та критерії відбору персоналій до Радянської енциклопедії історії України (РЕІУ, 1969–1972) та Енциклопедії історії України (ЕІУ, 2003 — по наш час). На прикладі двох видань, створених в різні історичні часи, розглянуто еволюцію і трансформацію змістовної частини біографічних статей енциклопедичних видань в Україні. Доведено необхідність переходу до формату електронного мультимедійного енциклопедичного видання і подальше наповнення Українського національного біографічного архіву.

Муріна С. Порівняльна характеристика кількісних параметрів персоналій "Української радянської енциклопедії", "Енциклопедії сучасної України" та бази даних електронного "Українського національного біографічного архіву". *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2012. № 34. С. 523-531. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2012_34_46

Стаття присвячена проблемі оптимізації джерельної бази і добору імен до створюваного електронного Українського національного біографічного архіву (УНБА)

за напрямами діяльності осіб, співвідношенням між живими та померлими діячами. Зроблено висновки щодо необхідності розширення джерельної бази УНБА з метою усунення численних диспропорцій і перекосів, допущених раніше при створенні окремих вітчизняних енциклопедичних праць.

Нікіфорчук С. С. Енциклопедична біографічна стаття британської лінгвокультури як тип тексту: структурно-композиційний контекст. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія.* 2014. № 11(2). С. 39-41. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_11\(2\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_11(2)_13)

У статті аналізується структурно-композиційний аспект енциклопедичної біографічної статті британської лінгвокультури, визначається статус і характер функціонування певних типів лексичних одиниць (аксіологем, топонімів, антропонімів, лексем темпоральності) на сильних і слабких позиціях тексту.

Пероганич Ю. «Енциклопедія Носівщини» – перша онлайн-енциклопедія Чернігівщини. *Енциклопедичний вісник України.* 2020. Вип. 12. С. 65–71. <https://doi.org/10.37068/evu.12.6>

У статті висвітлено особливості створення й структури регіональної «Енциклопедії Носівщини» – онлайн-енциклопедії відкритого типу, заснованої 2019 року за зразком «Вікіпедії». Окреслено спільні риси з «Вікіпедією», коло авторів і тих, хто сприяє поповненню енциклопедії новими матеріалами.

Пилипчук Р. Енциклопедична справа як технологія поширення й пропаганди духовних цінностей держави. *Енциклопедичний вісник України.* 2017. Вип. 8–9. С. 29–39. <https://doi.org/10.37068/evu.8-9.3>

У дослідженні енциклопедичні видання висвітлено з точки зору їхнього впливу на громадську думку. Зауважено, що за радянської доби найвагоміші енциклопедії, як-то «Велика радянська енциклопедія» чи «Українська радянська енциклопедія», слугували стратегічним інструментом пропаганди комуністичної ідеології, популяризації радянського соціалізму тощо. З'ясовано, що підготовка енциклопедичних видань національного характеру в сьогоdnішніх умовах може розглядатися як дієвий засіб прищеплювання національних цінностей в українському суспільстві.

Пилипчук Р., Журило Л. Особливості представлення родинних зв'язків в енциклопедичних виданнях. *Енциклопедичний вісник України.* 2014. Вип. 4–5. С. 59–66. <https://doi.org/10.37068/evu.4-5.4>

Існує низка українських видань родовідно-біографічного характеру, у яких ідеться про життя, творчість, досягнення й заслуги представників відомих родин та династій. Такі студії дають нам змогу через долі людей і родин краще зрозуміти події та історію України, осмислити й оцінити слід, який залишили кращі представники відомих родин України. У деяких спеціалізованих енциклопедичних виданнях подано статті про родини або роди, які працювали в певній сфері, представлено їхні наукові здобутки. Універсальні енциклопедії, на відміну від тематичних чи галузевих, значно ширше подають інформацію про відомі династії. Констатується, що висвітлення родинних зв'язків на сторінках проаналізованих енциклопедій не досконале й потребує певного корегування.

Проект Концепції "Українська бібліотечна енциклопедія". *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2011. № 2. С. 5-7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2011_2_2

Розвиток бібліотечної справи і бібліотекознавства в Україні досяг того рівня, коли необхідними стають потреба в систематизації та узагальненню знань у цій сфері, що може бути здійснено шляхом укладання спеціалізованої галузевої енциклопедії. Бібліотечні енциклопедії вже видано в низці країн: Великобританії, Німеччині, Польщі, США, Російській Федерації. Україна не має своєї бібліотечної енциклопедії. Тому підготовка такого видання свідчатиме про якісно новий рівень розвитку бібліотечної справи в Україні, сприятиме укріпленню її позитивного міжнародного іміджу як держави з багатими культурними традиціями і здобутками.

Рогушина Ю. В., Гришанова І. Ю. Використання онтологій для розширення можливостей пошуку та навігації в онлайн-версії "Великої української енциклопедії". *Проблеми програмування.* 2019. № 4. С. 11-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Progr_2019_4_4

Ціль роботи – аналіз засобів семантичного пошуку у Wiki-ресурсах та розробка напрямків розширення його можливостей на основі використання сучасних засобів керування знаннями. В статті аналізуються переваги, які забезпечує користувачам використання семантичної розмітки в інформаційних ресурсах Web для більш зручного та швидкого доступу до контенту. Розглядаються способи використання онтологій для пошуку та навігації у семантизованих Wiki-ресурсах. Наведено визначення Wiki-онтології, що формалізує відомості щодо структури бази знань інформаційного ресурсу (як звичайного, так і семантизованого), який базується на технології Wiki. Проаналізовано теоретичні засади визначення міри семантичної подібності між поняттями на основі онтологій та таксономій. Запропоновано методи побудови засобів навігації у Wiki-ресурсах, які базуються на знаходженні сторінок, що описують змістовно близькі поняття. Продемонстровано реалізацію запропонованого підходу в онлайн-версії «Великої української енциклопедії» (e-VUE), що забезпечує розширення функціоналу енциклопедичного видання шляхом надання засобів доступу до контенту на семантичному рівні. Обґрунтовано методологічні принципи організації бази знань e-VUE та категоризації її гасел, що забезпечують використання оцінок семантичної близькості між поняттями для пошуку подібних гасел.

Савченко О., Давиденко О. Енциклопедична хроніка. *Енциклопедичний вісник України.* 2017. Ч. 8-9. С. 83-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/entsvuk_2017_8-9_10

У статті подано короткий огляд основних подій енциклопедичного життя в Україні за 2017 рік.

Савченко О. В., Давиденко О. В. Енциклопедична хроніка 2019 року. *Енциклопедичний вісник України.* 2019. Ч. 11. С. 75–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/entsvuk_2019_11_12

У статті подано короткий огляд основних подій енциклопедичного життя в Україні за 2019 рік. Висвітлено передусім презентації енциклопедичних видань, повідомлено про стан підготовки фундаментальних українських енциклопедичних проєктів, що нині реалізуються («Енциклопедія Сучасної України», «Велика українська енциклопедія», «Вікіпедія»).

Савчук М. В. "Енциклопедія Коломийщини": від ідеї до втілення. *Енциклопедичний вісник України*. 2020. Число 12. С. 72–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/entsvuk_2020_12_10

У статті представлено досвід підготовки «Енциклопедії Коломийщини». Схарактеризовано особливості структури багатотомного енциклопедичного видання, редакторсько-видавничого процесу. Описано передумови появи енциклопедії про Коломийщину, окреслено важливі відомості цього краю і необхідність їхнього висвітлення в енциклопедичному форматі.

Сенькусь Р. Англomовна енциклопедія України та її спадкоємець, www.encyclopediaofukraine.com. *Енциклопедичний вісник України*. 2009. Вип. 1. С. 23–26. <https://doi.org/10.37068/evu.1.3>

Англomовна гаслова енциклопедія України вийшла в п'ятьох великоформатних томах (разом 4 320 сторінок) упродовж 1984–93 рр. під заголовком «Encyclopedia of Ukraine». Понад 3 000 гасел, багато з яких були виправлені й доповнені, вже поміщені на веб-сайті проекту разом із сотнями ілюстрацій, карт і аудіокліпів. Від 200 до 600 людей щодня відвідують <www.encyclopediaofukraine.com>, який постійно удосконалюється.

Сербін О. Класифікаційні схеми основних розділів Енциклопедії Дідро та Д'Аламбера з позиції представлення змісту наукової думки. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 7. С. 38-43. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002409>

У публікації охарактеризовано класифікаційні схеми основних розділів Енциклопедії. Проведено детальний аналіз структури та змісту класифікаційних схем, який дає підстави зробити висновок, що це видання розпочало відлік розвитку організації систем знань, відмінних від попередніх, богословських.

Сердюк Т. І. Мультимедійна електронна енциклопедія у професійній підготовці майбутніх вчителів хореографії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти*. 2010. № 10. С. 82-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2010_10_19

В статті теоретически обосновуються можливості використання мультимедійних средств обучения. Предлагаются рекомендации по применению авторской электронной энциклопедии в профессиональной подготовке будущих учителей хореографии

Слободяника М. С., Зворський С. Наукова, інформаційна та комунікаційна функції "Української бібліотечної енциклопедії" – від задуму до втілення: рефлексії на тлі постаті. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2017. № 47. С. 347-355. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2017_47_28

Розглянуто реалізацію наукового проекту «Українська бібліотечна енциклопедія» (УБЕ) як квінтесенції становлення, розвитку, наукових і практичних здобутків бібліотечної справи в державі та особливості цієї роботи. Наведено спогади про відомого вченого, доктора історичних наук, професора М. С. Слободяника та оцінки його діяльності і здобутків як науковця, викладача вищої школи у контексті практичного втілення проекту УБЕ.

Смолій В. А., Боряк Г. В. Сучасна історична енциклопедистика: здобутки і перспективи розвитку. *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 3. С. 44-60. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002855>

Висвітлено концептуальні засади, передумови і подальший розвиток унікального академічного проекту — галузевого універсального довідника «Енциклопедія історії України». Розглянуто еволюцію й трансформацію енциклопедичних практик на рубежі XXI ст. Проаналізовано процес переходу до формату електронного мультимедійного енциклопедичного ресурсу і перспективи мережевих енциклопедичних проектів в Україні.

Смолій В. А., Боряк Г. В. "Енциклопедія історії України" та сучасна українська енциклопедистка. *Укр. іст. журн.* 2014. № 4. С. 4-16.

Висвітлено концептуальні засади, передумови та обставини реалізації унікального видавничого проекту, галузевого універсального довідника - "Енциклопедія історії України". Розглянуто еволюцію та трансформацію енциклопедичних практик кінця 1990 - початку 2000-х р. з обсягу проекту "ЕІУ". Проаналізовано перспективи його розвитку, у тому числі підготовку тому "Україна - Українці", додаткових томів, перехід до формату електронного мультимедійного енциклопедичного ресурсу, а також місце у сучасній українській і світовій енциклопедистиці.

Солоіденко Г. Міжнародна термінологічна діяльність у галузі бібліотечної справи: словникові проекти та довідково-енциклопедичні видання бібліотек. *Бібліотечний вісник.* 2005. № 2. С. 23-31. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002806>

Розглянуто проблеми формування бібліотечної термінології окремих європейських країн на основі аналізу словниково-енциклопедичних видань бібліотек та інформаційних центрів. Висвітлено міжнародний досвід термінологічної діяльності. Рассмотрены проблемы формирования библиотечной терминологии отдельных европейских стран на основании анализа энциклопедических изданий библиотек и информационных центров. Освещен международный опыт терминологической деятельности.

Співаковська-Ванденберг Є. О. Мультимедія-інтернет енциклопедія "Шекспір та його творчість крізь призму епохи Відродження". *Комп'ютер у школі та сім'ї.* 2009. № 8. С. 27-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2009_8_9

Описані структура і педагогічні можливості мультимедіяінтернет енциклопедії про творчість і діяльність Шекспіра. Енциклопедія розроблена за участю автора статті у Херсонському державному університеті і признана для використання учнями та студентами в процесі вивчення зарубіжної літератури. Вікенциклопедія є одним із перспективних мережевих середовищ, використання якої дає змогу накопичувати спільними зусиллями велику кількість освітніх вебресурсів. Така база даних може стати в нагоді будьякому вчителю, учню, викладачу чи студенту, її можна вільно використовувати в навчально-виховному процесі. Маючи у своєму розпорядженні подібний мережевий простір, де є можливість розміщувати свої думки у формі письмових висловлювань, пов'язувати їх між собою, редагувати та коректувати свої та чужі висловлювання, можна досягнути немалих успіхів.

Стеценко Г. В. Практичне використання вікі-енциклопедії в навчально-виховному процесі. *Комп'ютер у школі та сім'ї.* 2009. № 6. С. 18-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2009_6_5

Нині є низка перспективних вебтехнологій, за допомогою яких можна змістовно спілкуватись у вебпросторі, обговорювати значимі проблеми, обмінюватись досвідом

та створювати і використовувати різноманітні освітні вебресурси. Однією з таких технологій є вікенциклопедія колективного авторства.

Франко А., Франко О. До питання створення першої української енциклопедії (за матеріалами особистих архівів Ф. Вовка та І. Франка). *Народознавчі зошити*. 2010. № 1-2. С. 156-159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaZo_2010_1-2_22

У статті висвітлено процес від задуму до втілення в реальність ідеї видання першої української енциклопедії, ініціаторами і виконавцями якої були Федір Вовк, Іван Франко, Іван Раковський, Зенон Кузеля. Значна увага зосереджена на історико-етнографічних матеріалах першої та другої українських енциклопедій.

Франко А., Франко О. Концептуальні міркування щодо проблеми формування передумов створення перших українських енциклопедій (за матеріалами особистих архівів Ф. Вовка та І. Франка). *Парадигма*. 2010. № 5. С. 129-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/paradig_2010_5_13

У статті констатується, що Федір Вовк та його учні й послідовники Іван Раковський та Зенон Кузеля, а також прямо та опосередковано і Іван Франко-ерудит (з його величезними енциклопедичними знаннями, як натхненник, автор і кваліфікований порадник у питаннях планування, рекомендації і написання специфічних «словникових досліджень»), і, звичайно ж, Володимир Кубійович та багато інших (менш помітних та не менш діяльних і продуктивних) науковців спільними зусиллями зробили чимало для того, щоб Україна, її народ, тисячолітня історія та культура постали у перших фундаментальних енциклопедичних українознавчих виданнях у повноцінному вигляді, переважно за зразком класичних європейських зібрань, цілісно і водночас «розмаїто многогранно» перед усім багатомовним світом.

Франко А., Франко О. Провідна роль Ф. Вовка, І. Франка, І. Раковського, З. Кузеля, В. Кубійовича у формуванні українознавчого універсуму енциклопедичних знань. *Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології*. 2011. Т. 2. С. 188-205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pssiae_2011_2_20

У статті висвітлено процес від задуму до втілення в реальність ідеї видання перших українських енциклопедій Ф. Вовком, І. Франком, І. Раковським, З. Кузелею, В. Кубійовичаєм.

Харлан А. П. Особливості редакційного опрацювання енциклопедичного видання. *Технологія і техніка друкарства*. 2010. № 4. С. 252-260. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Titd_2010_4_36

Рассмотрена специфика энциклопедических изданий, особенности редакционного проработывания авторских статей, принципы подачи материала в соответствии с характером издания.

Черниш Н. До історії українських біобібліографічних словників. *Бібліотечний вісник*. 2009. № 2. С. 26-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2009_2_4

Висвітлено теоретичні засади підготовки та видання біобібліографічних словників - особливого різновиду довідкових видань, що поєднують матеріали біографічного та бібліографічного характеру. Показано розвиток національної біобібліографічної справи у XIX - на початку XX ст. Розглянуто зміст, структуру тогочасних біобібліографічних словників і наближених до них за типологічними ознаками праць, визначено їх місце в українській культурі.

Черниш Н. До питання про сучасну типологію енциклопедій. *Вісник Книжкової палати.* 2015. № 4. С. 3-9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_4_2

Проаналізовано теоретичні концепції дослідників енциклопедичного книговидання, фахівців з типології книги, а також здобутки українських видавців енциклопедій. Виокремлено сучасні книгознавчі підходи до класифікації цього типу довідкових праць; запропоновано новітню типологію енциклопедичних видань.

Черниш Н. І. Електронні енциклопедії в Україні. *Поліграфія і видавнича справа.* 2016. № 1. С. 168-183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2016_1_20

Викладено відомості про наповнення Інтернет-мережі українськими електронними енциклопедичними виданнями — як онлайн-версіями, так і цифровими копіями та електронними версіями друкованих праць. Запропоновано класифікацію електронних енциклопедичних ресурсів, яка поєднує загальні критерії типологічного поділу енциклопедій та особливості електронної форми. Проаналізовано тематико-типологічні риси відомих українських електронних енциклопедій та сформульовано пропозиції щодо удосконалення їх структури, поліпшення контенту, ширшого використання мультимедіа.

Черниш Н. І. Енциклопедичне книговидання в Україні: здобутки та проблеми в умовах ринку. *Поліграфія і видавнича справа.* 2006. № 2. С. 20-32. URL: <http://pvs.uad.lviv.ua/static/media/44/6.pdf>

Викладено відомості про сучасний стан українського енциклопедичного книговидання. Наголошено на основних проблемах, що супроводжують діяльність видавців енциклопедій в ринкових умовах (невизначеність національної інформаційної політики в книжковій справі, відсутність законодавчих актів, які б передбачали пріоритетність певних видів літератури та типів видань, брак належного державного фінансування на виконання цільових видавничих програм та ін.). Запропоновано окремі заходи, які сприятимуть виходу українського енциклопедичного книговидання з кризового стану.

Черниш Н. Енциклопедія "Британіка": складний шлях до світового лідерства. *Вісн. Кн. палати.* 2009. № 2. С. 35-40.

Упродовж багатьох десятиліть фундаментальні довідкові видання компанії "Encyclopaedia Britannica" були фактично недоступними найширшим колам зацікавлених українських читачів. Нині видавничий осередок "Енциклопедія Британіка" має найширшу та найрізноманітнішу лінію книжкових і електронних версій довідника за весь період її видання. Плани видавців на майбутнє базуються на багаторічних традиціях переваги "Британіки" над іншими фундаментальними універсальними енциклопедіями світу та чіткому розумінні того, що саме нині, у час високих технологій і фактично безмежних можливостей потрібно тим, хто прагне знань. Змінюється зміст статей довідника, однак незмінною залишається мета "Британіки": вона така ж, якою її визначили засновники у 1768 році — бути лідером у виданні довідкової літератури, еталоном модерної універсальної енциклопедії, авторитетним, незамінним джерелом науково бездоганної інформації.

Черниш Н. З історії створення Енциклопедії українознавства. *Бібліотечний вісник.* 2017. № 2. С. 17-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2017_2_5

У контексті суспільно-політичної та культурно-історичної ситуації середини ХХ ст. здійснено аналіз типологічних рис унікального довідкового видання «Енциклопедія

українознавства». Увагу акцентовано на історії реалізації цього проекту, на фактичних відомостях, які засвідчують об'єктивність і неупередженість висвітлення історичних подій та видатних постатей української минувшини. Простежено історію створення та видавничого втілення англomовних українознавчих довідкових праць – «Ukraine. A Concise Encyclopedia» (1963–1971) та «Encyclopedia of Ukraine» (1984–1993).

Черниш Н. І. Методичні та організаційні засади створення українських енциклопедій. Наукові записки [Української академії друкарства]. 2012. № 1. С. 3-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2012_1_3

Викладено відомості про науково-методичні та організаційні засади створення енциклопедій, розроблені колективом Головної редакції УРЕ під керівництвом академіка М. П. Бажана. Розглянуто питання залучення висококваліфікованих авторів енциклопедичних матеріалів, формування методичних настанов для них і наукових редакторів, усталення принципових підходів до опрацювання системи посилань, бібліографічних відомостей, ілюстрування. Наведено архівні матеріали - міркування М. П. Бажана щодо основоположних проблем створення українських енциклопедій.

Черниш Н. Парадигма розвитку української енциклопедичної справи ХХ ст. (До 55-ї річниці створення Головної редакції УРЕ). Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. 2013. № 37. С. 513-536. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nbnbuimviv_2013_37_49

Проаналізовано збірники енциклопедичного характеру ("Украинский вопрос", "Украинский народ в его прошлом и настоящем", "Handbuch") та фундаментальні праці науково-довідкового змісту ("Українська Загальна енциклопедія", "Енциклопедія українознавства"). Висвітлено маловідому діяльність створеної у Всеукраїнській Академії наук Комісії для складання "Енциклопедичного словника", а також нові факти, пов'язані з підготовкою УРЕ (1930 - 1934). Охарактеризовано здобутки і проблеми видавців українських універсальних енциклопедій та інших національних довідників другої половини ХХ ст.

Черниш Н. Ринкові стратегії енциклопедичного видавництва: український та світовий досвід. Поліграфія і видавнича справа. 2011. № 1. С. 26-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2011_1_5

Проаналізовано сучасний стан українського енциклопедичного видання та виокремлено його основні проблеми у ринкових умовах.

Черниш Н. І. Тенденції розвитку українського енциклопедичного книговидання у ринкових умовах. Укр. акад. друкарства Наук. зап. 2000. № 2. С. 91-93.

Проаналізовано сучасний стан українського енциклопедичного книговидання та виявлено основні тенденції, характерні для нього за ринкових умов.

Черниш Н. І. Українська енциклопедична справа першої половини ХХ ст. Поліграфія і вид. справа. 2009. № 1. С. 8-17.

Викладено маловідомі факти, що стосуються становлення та розвитку українського енциклопедичного книговидання першої половини ХХ ст. Проаналізовано збірки енциклопедичного характеру та фундаментальні науково-довідкові праці вказаного періоду. Розглянуто недосліджену раніше діяльність, створену у Всеукраїнській Академії наук Комісії для розробки "Енциклопедичного словника", а також факти, пов'язані з підготовкою до видання Української Радянської енциклопедії (1930-1931 pp.).

Черниш Н. Українські електронні енциклопедії як складова національного інформаційного простору. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 2. С. 29-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2016_2_11

Викладено відомості про наповнення інтернет-мережі українськими електронними енциклопедичними виданнями — як онлайн-версіями, так і цифровими копіями й електронними версіями друкованих праць. Запропоновано класифікацію електронних енциклопедичних ресурсів, яка поєднує загальні критерії типологічного поділу енциклопедій та особливості електронної форми. Проаналізовано тематико-типологічні риси популярних українських електронних енциклопедій та сформульовано пропозиції щодо удосконалення їхньої структури, поліпшення контенту, ширшого використання мультимедіа.

Черниш Н. І. Формування концепції української енциклопедії (з редакторського досвіду М. П. Бажана). *Поліграфія і видавнича справа*. 2011. № 4. С. 20-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2011_4_5

Викладено відомості про етапи формування цілісної концепції національного енциклопедичного книговидавання, засновником якої був Головний редактор УРЕ академік М. П. Бажан. Досліджено вплив зарубіжних та українських енциклопедій на основні принципи створення вітчизняних довідкових праць та їх тематико-типологічні риси і змістові характеристики. Визначено місце українських енциклопедичних видань 60 - 80-х рр. ХХ ст. в історії та культурі нашої держави, наголошено на їх значенні для усталення сучасних науково-методичних засад національної енциклопедичної справи.

Чирков О. Поширення знань про місце України на світовій історичній осі XV—XIX століть засобами веб-енциклопедії "Вікіпедія". *Україна у світовій історії*. 2014. № 3. С. 184-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2014_3_19

Стаття містить результати дослідження процесу поширення на початку ХХІ ст. засобами веб-енциклопедії «Вікіпедія» знань про місце України на світовій історичній осі XV—XIX ст. Тему досліджено вперше. Актуальність зумовлена гострою суспільною потребою у знаннях про місце і значення України у світовому історичному процесі. Стаття призначена насамперед для знавців історії України, що висвітлюють її у Вікіпедії чи мають намір робити це. Найбільшу увагу приділено змісту українського мовного сегмента, зокрема статтям, утвореним за критерієм певного календарного періоду (рік, десятиліття, століття, тисячоліття). Серед результатів дослідження наведено узагальнені висновки, а також пропозиції

Шушківський А. Особливості наповнення статей про науковців у галузевих енциклопедіях України. *Енциклопедичний вісник України*. 2015. Вип. 6–7. С. 99–107. <https://doi.org/10.37068/evu.6-7.17>

Спільною ознакою для цих енциклопедій при доборі реєстру вчених є те, що укладачі намагаються спиратися не на формальний критерій (наприклад, наявність докторського ступеня), а на факт лідерства у відповідній галузі (залежно від спрямування видання). Галузеві енциклопедії додають до своїх реєстрів учених інших ділянок знань, наприклад, до «Енциклопедії історії України». Розмитими та непослідовними є критерії визначення національності чи державної приналежності й у сучасних енциклопедіях, виданих нещодавно. Спільним для всіх енциклопедій є те, що характеристика основної діяльності персоналій подається у тексті після біографічної довідки. Переважна більшість енциклопедій намагалася прослідкувати родинні зв'язки. Спільним для всіх енциклопедій щодо викладу біографічної довідки, як і характеристики наукової

діяльності, є те, що представників своєї галузі розписують повніше, інших — менше. Отже, наповнюваність енциклопедичної статті про науковця має певні закономірності незалежно від специфіки видання. Обов'язково зазначаються роки життя, місця народження і смерті, освіта, наукові ступені, учені та академічні звання, характеристика наукової діяльності тощо. Однак сам зміст та особливості наповнення можуть різнитися. Найраціональніші форми подання матеріалу ще треба уважно вивчати та аналізувати. Адже найстисліше та найоб'єктивніше донести до читача інформацію — основне завдання енциклопедичних видань.

Ялалов Ф. Г., Гилязов И. А., Хабибуллин М. З. Методологические основы онлайн-энциклопедии tatarica 2.0. *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. 2017. № 10-1. С. 20-24. URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=11851>

Україні». Розглянуто еволюцію й трансформацію енциклопедичних практик на рубежі ХХІ ст. Проаналізовано процес переходу до формату електронного мультимедійного енциклопедичного ресурсу і перспективи мережових енциклопедичних проєктів в Україні.

Енциклопедичні дослідження у працях вітчизняних і зарубіжних вчених: реферативний огляд. Ч. 1. Напрацювання українських дослідників / В. Ю. Биков та ін.; за заг. ред. Л. А. Лупаренко. Київ : ІТЗН НАПН України, 2021. 38 с.

КОЛЕКТИВ АВТОРІВ:

Биков Валерій Юхимович

Гуржій Андрій Миколайович

Буров Олександр Юрійович

Яцишин Анна Володимирівна

Пінчук Ольга Павлівна

Лупаренко Лілія Анатоліївна

Кохан Олександр Валерійович

Полященко Ірина Миколаївна